

UiO : **Det juridiske fakultet**

Ungdomsstraff – hensyn, vilkår og virkning

anvendt på seksuallovbrudd

Kandidatnummer: 519

Leveringsfrist: 25. april 2018

Antall ord: 17.286

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Aktualitet.....	1
1.2	Avgrensning og problemstilling.....	2
1.3	Metode og rettskilder	2
1.4	Begrepsbruk	4
2	HISTORISKE UTVIKLINGSTREKK.....	5
2.1	Ungdom og straff i et historisk perspektiv.....	5
2.1.1	1950- og 1960-tallet: behandling som rettesnor	5
2.1.2	1960- og 1970-tallet: strafferettslig tankegang.....	6
2.1.3	1970- til 1990-tallet: alternativ konfliktløsning.....	6
2.1.4	Fra 2000: ansvarliggjøring.....	7
2.2	Utviklingen av ungdomsstraff.....	7
2.2.1	Forholdet til internasjonale konvensjoner	7
2.2.2	Fra offentlige dokumenter til lov.....	9
2.3	Presentasjon av vedtatt ungdomsstraff.....	10
3	UNGDOMSSTRAFF	12
3.1	Ungdomsstraffens intensjon.....	12
3.1.1	Restorative justice.....	13
3.1.2	Gjenopprettende ungdomsstraff	13
3.2	Vilkår knyttet til lovovertrødelsen	14
3.2.1	Grensen nedad for når ungdomsstraff kan anvendes.....	14
3.2.2	Grensen oppad for når ungdomsstraff kan anvendes.....	17
3.2.3	Den rettslige vurderingen forut for 2016.....	18
3.3	Vilkår knyttet til den siktede.....	23
3.3.1	Lovbryterens alder	23
3.3.2	Lovbryterens bosted	24
3.3.3	Krav om samtykke.....	24
3.3.4	Informert og reelt samtykke	25
3.4	Egnetthetsvurderingen.....	27
3.4.1	Innhenting av opplysninger	28
3.4.2	Den rettslige vurderingen	28
3.4.3	Uklar norm?.....	30
3.5	Straffutmåling	33

4	HENSIKTMESSIGHETEN AV Å BRUKE UNGDOMSSTRAFF VED SEKSUALLOVBRUDD	34
4.1	Ungdomsstraff og seksuell skadelig atferd	34
4.1.1	Unge overgripere	35
4.2	Koordineringsgruppe	36
4.3	Ungdomsstormøte	37
4.4	Ungdomsplan	39
4.4.1	Forholdsmessighet	40
4.4.2	Ungdomsplanens vilkår – praksis og virkning	41
5	AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER	48
6	LITTERATURLISTE	51
6.1	Lovgivning	51
6.2	Forarbeider	51
6.3	Rettspraksis	51
6.3.1	Høyesterettspraksis	51
6.3.2	Underrettspraksis	51
6.4	Rapporter.....	52
6.5	Litteratur.....	52
6.5.1	Bøker	52
6.5.2	Artikler.....	52
6.5.3	Rundskriv.....	53
6.5.4	Nettsider.....	53
6.5.5	Intervjuer	54

1 Innledning

1.1 Aktualitet

Én av fire norske jenter under 18 år har opplevd seksuelle overgrep eller krenkelser, og nær opptil 10 % har blitt utsatt for voldtekt.¹ Antall overgrep har holdt seg relativt stabile siden 2007, men fokuset på å avdekke slike overgrep har økt drastisk de siste årene både nasjonalt og internasjonalt.² I 2017 kom det i følge Likestillings- og diskrimineringsombudet «rekordmange meldinger om seksuelle overgrep»³, og gjennom «me too»-kampanjen har flere millioner delt personlige opplevelser via sosiale medier.⁴

Den økte bevisstgjøringen rundt seksuelle overgrep har også gitt økt fokus på barn og unge som utsetter andre barn for seksuelle overgrep.⁵ I Kripos' rapport fra 2016 *Seksuelle overgrep mot barn under 14 år* viser tallene at over halvparten av de 107 dommene som omhandlet seksuallovbrudd mot barn under 14 år, gjelder saker med gjerningspersoner mellom 15 og 24 år.⁶

Seksuelle overgrep er straffbare etter norsk lov. De ulike straffereaksjonene som benyttes i Norge finnes i straffelovens § 29. Reaksjonene spenner seg fra rettighetstap, som kontaktforbud, til fengsel. Ungdomsstraff ble vedtatt i 2012, og trådte i kraft 1. juli 2014, og er den eneste straffereaksjonen som særskilt retter seg mot barn og unge. Ungdomsstraff skal gjennomføres i frihet, og er underlag konfliktrådet. Straffereaksjonen er fortsatt relativt ny, og representerer en helt ny måte å tenke på rundt straff i den norske rettspleien.

Høyesterett har frem til nå behandlet tre saker⁷ hvor spørsmålet om ungdomsstraff har blitt tatt opp. Alle tre har omhandlet grove seksuallovbrudd. Av de 75 tingretts-dommene på lovdata som omhandler ungdomsstraff pr april 2018⁸ handlet 18 om seksuallovbrudd. En gjennomgang av alle ungdomsplanene fra 2015⁹ viser at seksuallovbrudd er den andre største saksgruppen ungdomsstraff blir idømt for, med ran og forsøk på ran på første plass. Spenningsforholdet mellom seksuallovbruddene med sin alvorlige karakter, og alvorlige virkninger for både offer og gjerningsperson, og ungdomsstraffens rehabiliterende karakter utfordrer intensjonene med ungdomsstraffen. Denne oppgaven forsøker å undersøke og redegjøre for ungdomsstraffens hensyn, vilkår og virkning.

¹ Velferdsforskningsinstituttet NOVA (2016) s. 79.

² Velferdsforskningsinstituttet NOVA (2016) s. 89.

³ (Holmes, Oterholm og Sarmadawy 2017).

⁴ (Steenbuch, Husøy 2017).

⁵ (Lunde-Hanssen 2017).

⁶ Kripos (2016) s. 11.

⁷ HR-2016-1364-A, HR-2016-1365-A, HR-2017-579-A.

⁸ Lovdata (udatert).

⁹ (Fornes 2016) punkt 4.3.

1.2 Avgrensning og problemstilling

Oppgavens hovedproblemstilling er å redegjøre for hensynene som begrunner ungdomsstraffen og de vilkårene som ligger til grunn for idømmelse, samt se nærmere på rettspraksis og virkningen av ungdomsstraff ved seksuallovbrudd. Straffens tilsktede virkninger kan deles inn i tre hovedgrupper – hindre nye lovbrudd med frihetsberøvelse, avskrekke, og forbedre lovbyteren¹⁰. Dette er også formulert som at straffen skal være ansvarliggjørende, straffende og rehabiliterende¹¹, og det er opp mot disse formålene vil jeg drøfte virkningen av ungdomsstraff.

I forbindelse med ungdomsstraffen har det vært gjennomført flere prøveprosjekter, men denne oppgaven vil begrense seg til ungdomsstraffen slik den er etter gjeldende lovverk. En historisk gjennomgang i kapittel 2 er likevel nødvendig for å gi en oversikt over de ulike hensynene ungdomsstraff bygger på.

Oppgavens første hoveddel, kapittel 3, er en rettsdogmatisk gjennomgang av vilkårene for å idømme ungdomsstraff, samt redegjøre for den øvre grensen mot ubetinget fengsel, og den nedre grensen mot samfunnsstraff. Øvrige straffereaksjoner vil bare bli behandlet i den grad de er egnet til å belyse rekkevidden av ungdomsstraff. Andre former for straffereaksjoner som retter seg mot ungdom, for eksempel ungdomsoppfølging, vil heller ikke bli belyst utover det som er nødvendig for oppgavens hovedmål.

I oppgavens andre hoveddel, kapittel 4, vil jeg se nærmere på ungdomsstraffens anvendelse og virkning ved seksuallovbrudd. For å gi et helhetlig bilde ser jeg først på ungdom som begår seksuallovbrudd, for deretter å vise hvordan ungdomsstraff idømmes som straffereaksjon i disse tilfellene. Formålet er å få et inntrykk av hvordan ungdomsstraffen anvendes i praksis.

Til sist tar jeg for meg de ulike elementene i gjennomføringen av ungdomsstraff, og ser nærmere på hvordan disse anvendes i praksis, i saker som omhandler seksuallovbrudd. Målet er å se på ungdomsstraffens virkning, og hvordan gjennomføringen påvirkes av lovbruddets alvorlighetsgrad.

1.3 Metode og rettskilder

Oppgaven bygger i hovedsak på alminnelig juridisk metode, slik den fremkommer i Eckhoffs bok om rettskildelære fra 2001.¹²

¹⁰ St.meld. nr. 37 (2007-08) s. 19.

¹¹ (Fornes, 2016), punkt 2

¹² (Eckhoff 2001)

Utgangspunktet er lovgivningen som regulerer ungdomsstraff – straffelovens kapittel 8a, samt konfliktrådsloven kapittel IV. Også internasjonale konvensjoner, som FNs barnekonvensjon, er relevante for oppgaven. Denne er gjort til norsk rett gjennom menneskerettighetsloven § 2 nr. 4.

De omfattende forarbeidene til straffereaksjonen er også en viktig rettskilde, som vil bli brukt flere ganger underveis i oppgaven for å belyse problemstillingen. Dette er særlig relevant når jeg går inn på de ulike hensynene som begrunner straffereaksjonen, og dens anvendelse i norsk rett.

Videre vil rettspraksis, først og fremst de begrensede antall dommer som finnes fra høyesterett, være en sentral kilde. Også underrettspraksis og annen myndighetspraksis vil trekkes frem for å belyse de ulike delene av problemstillingen der de er relevante, både for å vise hvordan ungdomsstraffen følges opp i praksis og hvordan den er tolket av sentrale juridiske institusjoner, som Riksadvokaten. Det store flertallet av saker om ungdomsstraff som er tilgjengelig har kun vært behandlet i tingretten, og rettspraksis derfra vil derfor være en viktig kilde på hvordan domstolene følger opp lovgivers intensjoner for ungdomsstraff.¹³

I tillegg til juridisk metode benytter jeg også metoder som ikke faller inn under den rettsdogmatiske tradisjonen. Dette danner grunnlaget for min kritikk av ungdomsstraffens virkning. Der jeg beskriver og analyser andre kilder enn de som benyttes i juridisk metode vil oppgaven ha en mer empirisk karakter.

Jeg har i forbindelse med oppgaven gjennomført tre intervjuer. Intervjuobjektene var Ethel Fjellbakk Wright, lederen for Konfliktrådet i Østfold og Follo, Tom Arild Olsen, ungdomskordinatør ved samme Konfliktråd og Psykologspesialist Christian Lunde-Hanssen ved sykehuset i Østfold, spesialisert på barn med skadelig seksuell atferd.

For å belyse hvilke erfaringer som følger etter snart fire år med ungdomsstraff vil jeg benytte meg av eksempelstudier basert på gjennomførte intervjuer, det vil si beskrivelser av enkeltsaker for å undersøke de ulike sidene av ungdomsstraffens virkning. En skal naturligvis være forsiktig med å generalisere ut fra enkelttilfeller. Samtidig gir kvalitative undersøkelser en beskrivelse av virkeligheten som normative analyser ikke gir, og som derfor er et nyttig supplement for å øke forståelsen for hvordan ungdomsstraff fungerer i praksis.

¹³ (Fornes 2016) punkt 3.

Der eksempelstudier kommer til kort jeg vil også benytte meg av rapporten *Stemmer kartet med terrenget?* som er en halvveisevaluering av ungdomsstraff utgitt av Nordlandsforskning, på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet i 2016, samt Ingun Fornes analyse av 42 ungdomsstraff-dommer i artikkelen *Ungdomsstraffens første år: en undersøkelse av ungdomsstraffens anvendelsesområde og innhold i straffartens første år*, også fra 2016.

1.4 Begrepsbruk

Barn og ungdom er viktige nøkkelbegreper i oppgaven. Med barn menes personer under 18 år, jf. FNs barnekonvensjon art. 1. Ungdom har på sin side ingen legaldefinisjon, men det følger av forarbeidene til loven at ungdomsstraff skal kunne idømmes også etter at gjerningspersonen er fylt 18 år.¹⁴ Per dags dato er reaksjonen begrenset til barn – handlingen må ha skjedd før vedkommende fylte 18 år – men det er mulighet for at aldersrammen utvides. Med ungdom menes i denne oppgaven de som kan idømmes ungdomsstraff i dag. For at ungdomsstraff skal kunne idømmes må barnet være over 15 år, som er den kriminelle lavalder i Norge.¹⁵

Ungdomsstraffen bygger på restorative justice-teoriene. Utgangspunktet er at gjerningspersonen skal gjenopprette skaden som følger av den kriminelle handlingen.¹⁶ Det finnes ingen god norsk oversettelse av begrepet, og både forarbeider og juridisk teori benytter det engelske uttrykket restorative justice. Jeg har derfor også valgt den samme begrepsbruken.

¹⁴ Prop. 135 L (2010-11) s. 105-106.

¹⁵ Strl § 20 første ledd a).

¹⁶ NOU 2008:15 s. 24.

2 Historiske utviklingstrekk

Kapittelet vil ta for seg bakgrunnen for ungdomsstraff, og de ulike politiske grunntankene ungdomsstraffen bygger på, i et historisk perspektiv. Jeg vil også vise hvordan dagens ungdomsstraff har blitt til, fra lovforslag til vedtatt lov, og gjøre rede for de mest relevante dokumentene som ligger til grunn for ungdomsstraffen slik den følger av straffelovens kapittel 8a. Formålet er å gi en bakgrunn for de ulike hensynene og ideologiene ungdomsstraffen bygger på.

2.1 Ungdom og straff i et historisk perspektiv

Ungdomsstraff slik den fremstår og brukes i rettssystemet i dag kan ikke forstås isolert. Det norske samfunnet har møtt forbrytelser utført av ungdom på ulikt vis til ulike tider. Spenningen mellom ungdom som forbrytere som må stå til ansvar for sine handlinger eller ungdom som hjelpeløse ofre av ulykkelige omstendigheter har stått sterkt i Norge siden 1800-tallet. Debatten har gjennom årene dreid seg om hvilket system som skal ivareta barna – straffesystemet eller barnevernet, men i praksis har begge systemene inneholdt elementer av både behandling og straff.¹⁷

En oversikt over hvilke ideer som har preget debatten vil være et viktig verktøy for å forstå bakgrunnen for ungdomsstraffen slik den fremstår i dag. Jeg vil gi en overordnet fremstilling av utviklingen, som spenner seg fra 1950-tallet, da «ungdom» som begrep ble innført,¹⁸ og frem til iverksettelsen av ungdomsstraff i 2014.

2.1.1 1950- og 1960-tallet: behandling som rettesnor

Utviklingen på tidlig 1950-tall ble betegnet som behandlingssideologiens gjennomslag.¹⁹ Oppdragelses- og behandlingssideologien var i fokus, med lov om oppdragende behandling av unge lovbrøyttere, eller arbeidsskoleloven i 1951,²⁰ og ny barnevernlov vedtatt i 1953.²¹

Etter barnevernloven skulle det normalt gis påtaleunntatelse for barn i mellom 14 og 19 år, og saken skulle i stedet overføres til barnevernet.²² Dersom påtalemyndigheten hadde reist sak kunne retten likevel overlate saken til barnevernet.²³

¹⁷ (Ericsson 2002) s. 158

¹⁸ (Ericsson 1996) s. 27.

¹⁹ NOU 2008: 15 s. 16.

²⁰ (Ericsson 2002) s. 162.

²¹ Arbeidsskoleloven 1928

²² NOU 2008: 15 s. 16.

²³ Barnevernloven av 1953 § 57.

Arbeidsskolen ble opprettet med grunnlag i arbeidsskoleloven, og skulle fungere som et alternativ til fengsel for unge lovbrytere mellom 18 og 23 år.²⁴ Dommens lengde ble fastsatt av fengselsstyret, med en maksimaltid på to år, med mulighet for enda ett år forlenging. Dette ble kraftig kritisert, og det ble hevdet av behandlingstiden var lang, urettferdig og ineffektiv.²⁵

Flere forfattere forklarer den dalende troen på behandling med en dramatisk økning i ungdomskriminalitet – i forhold til antall unge steg kriminaliteten i aldersgruppen 14-17 år til det dobbelte.²⁶

Som en respons på den økte kriminaliteten ble ungdomsreaksjonsloven vedtatt i 1965. Arbeidsskole ble erstattet med ungdomsfengsel.²⁷

2.1.2 1960- og 1970-tallet: strafferettslig tankegang

Ungdomsreaksjonsloven hadde en klar strafferettslig tankegang, og reglene om påtaleunntak etter barnevernloven fra 1953 ble erstattet med regler om overføring av saker til barnevernsnemnda,²⁸ samt muligheten til å gjenoppta straffeforfølgning dersom påtalemakten mente at barneverntiltaket ikke fungerte.²⁹ Ungdomsfengsel ble også innført, med maksimaltid satt til to år. Ericsson beskriver skiftet som «... en tyngdeoverføring i måten samfunnet møtte unge lovbrytere på – fra behandlings- og oppdragsmodellen til straffemodellen».³⁰

2.1.3 1970- til 1990-tallet: alternativ konfliktløsning

Ungdomsfengselsloven ble opphevet i 1975 etter kraftig kritikk.³¹ Det ble hevdet at det var en strengere reaksjon enn vanlig fengsel, og siden behandlingstanken ikke lenger var rådende kunne det ikke legitimeres ut fra hensynet til ungdommenes beste.³²

I 1978 ble *st.meld nr. 104 (1977-78) Om kriminalpolitikken* lansert. Formålet med meldingen var å skape «... en allsidig debatt om kriminalpolitikk i videste forstand», og den oppstilte flere mulige alternativer til fengselsstraff, deriblant samfunnsstraff.³³ Det ble eksempelvis hevdet at ungdommene bør hjelpes i sitt naturlige miljø fremfor fengsel, og at det å bli oppdaget kan være avskrekkende nok i seg selv.³⁴

²⁴ Prop. 135 L (2010-11) s. 15.

²⁵ (Ericsson 1996) s. 29 og (Ericsson 2002) s. 161.

²⁶ NOU 2008: 15 s. 17.

²⁷ NOU 2008: 15 s. 17.

²⁸ NOU 2008: 15 s. 17.

²⁹ NOU 2008: 15 s. 17.

³⁰ NOU 2008: 15 s. 17-18.

³¹ Prop. 135 L (2010-11) s. 16.

³² NOU 2008: 15 s. 17.

³³ St.meld. nr. 104 (1977-78) s. 118.

³⁴ St.meld. nr. 104 (1977-78) s. 105.

Det ble iverksatt flere lokale prosjekter der ungdom skulle tilbys et alternativ til fengsel, som *Alternativ til fengsling av ungdom og Konfliktrådet i Lier, et forsøk på alternativ konfliktløsning*.³⁵ På bakgrunn av prosjektet, som ble ansett som svært vellykket, ble kommunene i 1992 pålagt å opprette konfliktråd etter ikrafttredelse av Konfliktrådsloven fra 1991.³⁶

2.1.4 Fra 2000: ansvarliggjøring

Opprettelsen og administrasjonen av konfliktrådene lå opprinnelig under kommunene, men fra 2004 ble konfliktrådet lagt inn under Justis- og politidepartementet. I 2006 kom det ut en ny stortingsmelding³⁷ der spørsmålet om hvordan samfunnet skal håndtere kriminelle mellom 15 og 18 år ble drøftet. Målet med meldingen var å legge til rette for en grunnleggende gjennomtenkning av hvordan bruk av fengselsstraff ovenfor aldersgruppen kunne reduseres og hvordan fengsel kunne tilpasses bedre der det ikke var til å unngå, for å verne samfunnet³⁸. Regjeringen foreslo i meldingen at det må utvikles andre straffereaksjoner enn fengsel, og at det ikke skal benyttes sterkere virkemiddel enn det som er nødvendig for å beskytte samfunnet.³⁹

2.2 Utviklingen av ungdomsstraff

Internasjonale konvensjoner, spesielt Barnekonvensjonen har hatt stor innvirkning på Norges bestemmelser om ungdom og straff. Jeg vil derfor gi en kort presentasjon av forholdet til internasjonale konvensjoner som har påvirket utviklingen av ungdomsstraff.

Nedenfor vil jeg gi en fremstilling av de viktigste offentlige dokumentene som ligger til grunn for det endelige vedtaket om ungdomsstraff. Ved å se på de ulike dokumentene ønsker jeg å gi en forståelse av den politiske fremstillingen av ungdomskriminalitet og synet på ungdom og straff som rådet under utarbeidelsen av ungdomsstraff. Dette vil kunne bidra til å belyse hva som er de viktigste intensjonene bak straffereaksjonen, og vil være et sentralt verktøy for å analysere om ungdomsstraffen lever opp til lovgivers intensjoner.

2.2.1 Forholdet til internasjonale konvensjoner

Etter hvert som tilveksten av internasjonale avtaler og forpliktelser har økt må utformingen av politikken som føres overfor unge kriminelle ses i et internasjonalt perspektiv.

Norge har vært bundet av FNs Barnekonvensjon siden konvensjonen ble ratifisert i 1991,

³⁵ NOU 2008: 15 s. 18.

³⁶ NOU 2008: 15 s. 18.

³⁷ St.meld. nr. 20 (2005-06).

³⁸ St.meld. nr. 20 (2005-06) s. 2.

³⁹ St.meld. nr. 20 (2005-06) s. 11.

og barnekonvensjonen gjelder direkte som norsk lov gjennom menneskerettsloven. Den skal ved motstrid med andre norske lovbestemmelser gis forrang.⁴⁰

Norge fikk i juni 2000 kritikk for sin behandling av barn som er i konflikt med loven, i forbindelse med rapportering til FNs barnekomite.⁴¹ Kritikken dreide seg om at barn ble plassert sammen med voksne i fengsel, at barn i varetekt ble plassert sammen med de som soner dommer, samt Norges bruk av isolasjon og varetekt.⁴² For å imøtekomme kritikken fremsatte regjeringen flere forslag til annen behandling av unge lovbrøtere.⁴³

Barn skal etter konvensjonen behandles med respekt, på en måte som styrker deres respekt for andre.⁴⁴ Det skal ta hensyn til barnets behov og alder, og statene er pålagt å fremme innføringen av lover og annet som er særlig tilpasset barn som beskyldes, anklages eller som er funnet å ha begått et straffbart forhold.⁴⁵ I tillegg skal barnets beste fungere som et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn, jf. artikkel 3.

Barn trenger med andre ord både ekstra beskyttelse i forhold til voksne, samtidig som artikkel 40 anerkjenner at de er moralske subjekter;

«Partene anerkjenner at ethvert barn som beskyldes for, anklages for, eller finnes å ha begått et straffbart forhold, har rett til å bli behandlet på en måte som fremmer barnets følelse av verdighet og egenverd, som styrker barnets respekt for andres menneskerettigheter og grunnleggende friheter og som tar hensyn til barnets alder og ønskeligheten av å fremme barnets re-integrering, slik at det påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet»

I sine avsluttende merknader avgitt til Norge i januar 2010⁴⁶ ber FNs barnekomite Norge sørge for at standardene for behandling blir fulgt opp i sin helhet, med særlig vekt på forholdet mellom barn, straff og frihetsberøvelse.⁴⁷

Barnets beste har vært i fokus ved de ulike utredningene av alternative straffereaksjoner for ungdom, og et gjennomgående tema i de offentlige dokumentene har vært at fengselsstraff må unngås, så lenge det ikke går på bekostning av samfunnsvernet.

⁴⁰ Menneskerettsloven § 3.

⁴¹ FNs Barnekomite: 126, (2000).

⁴² FNs Barnekomite: 126, (2000).

⁴³ Prop. 135 L 2010-2001.

⁴⁴ Barnekonvensjonens art. 37c.

⁴⁵ Barnekonvensjonens art. 40 nr. 3.

⁴⁶ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2010).

⁴⁷ Barnekonvensjonen art. 37, 39 og 40.

2.2.2 Fra offentlige dokumenter til lov

I handlingsplanen *Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet* fra 2005 kom det frem at antall unge som ble straffet i perioden 1997-2003 hadde økt med 39 %, mot 19 % for befolkningen under ett.⁴⁸ Tilbakefallsprosenten for de mellom 15 og 17 år som ble idømt fengselsstraff i 1991, innenfor en 10-års periode, var på 74 %.⁴⁹ Dagsmålinger fra Kriminalomsorgen viste at det satt mellom to og ti innsatte under 18 år i fengsel på begynnelsen av 2000-tallet.⁵⁰ Dette ble starten på arbeidet med å gjøre norsk lov mer i samsvar med internasjonal rett. Handlingsplanen foreslo 21 tiltak, med fokus på ansvarliggjøring og behandling, der straffe-elementet havnet i bakgrunn. Ungdom er barn, med behov for omsorg.

I regjeringens stortingsmelding fra 2007-2008 var det utarbeidet ideer for alternative straffe-reaksjoner overfor ungdom.⁵¹ Problemet med datidens system var at det ikke klarte å rehabilitere ungdom på en slik måte at de ikke begår ny kriminalitet.⁵² Videre uttales det at barn ikke bør fengsles.⁵³

NOU 2008: 15 – Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll videreutviklet de alternative reaksjonene overfor ungdom, og det ble foreslått å innføre reaksjonen overføring til ungdomsstormøte.⁵⁴ Målgruppen skulle være ungdom som har begått alvorlig kriminalitet, straffen skulle idømmes av en domstol, og ungdomsstormøtet skulle kunne ut i en ungdomsplan. Reaksjonen skulle ha et straffende element, og elementer av behandling og restorative justice.⁵⁵

Regjeringen gjorde det i 2009 til en klar målsetning om at barn ikke skal settes i fengsel.⁵⁶ I 2009 var påtaleunntatelse den mest brukte reaksjonsformen for ungdom mellom 15 og 18 år. Dersom saken var for alvorlig til å avgjøres ved påtaleunntatelse kunne påtalemyndigheten overføre saken til meglingskonfliktrådet, dersom saken egnet seg for slik behandling.⁵⁷ For alvorlig kriminalitet fantes det ingen alternativer til fengselsstraff – frem til ungdomsstraff ble innført i 2014 fantes det ingen særskilte straffereaksjoner for mindreårige.⁵⁸

⁴⁸ Justis- og politidepartementet (2005-2008) s. 6.

⁴⁹ Justis- og politidepartementet (2005-2008) s. 6.

⁵⁰ Justis- og politidepartementet (2005-2008) s. 5.

⁵¹ St.meld. nr. 37 (2007 – 2008).

⁵² St.meld. nr. 37 (2007-08) s. 8.

⁵³ St.meld. nr. 37 (2007-08) s. 153.

⁵⁴ NOU 2008: 15 s. 13.

⁵⁵ NOU 2008: 15 s. 150.

⁵⁶ Prop. 135 L (2010-11) s. 10.

⁵⁷ Riksadvokaten (2008) og strpl. § 67 4. ledd og § 71a.

⁵⁸ Prop. 135 L (2010-11) s. 20.

I Prop.135 L (2010-2011) innfører justisdepartementet begrepet «ungdomsstraff», for å synliggjøre at det er snakk om en ny straffereaksjon.⁵⁹ Ungdomsstraffen skal være av ansvarliggjørende, og kontrollerende eller straffende art og rehabiliterende art.⁶⁰

Etter Innstilling 83 L (2011-2012) i desember 2011 ble vedtaket om ungdomsstraff fattet av Stortinget, som et straffalternativ i frihet, med målgruppen ungdom som hadde begått alvorlig eller gjentatt kriminalitet.⁶¹ Det sentrale i forslaget ble trukket frem som å styrke den unges ressurser og vilje til å ta et oppgjør med egen kriminalitet. Ungdomsstraff skal være en strengere reaksjon enn påtaleunntatelse, samfunnsstraff og betinget fengsel.⁶²

Ungdomsstraffen trådte i kraft 1. juli 2014, i Konfliktrådets regi, i tett samarbeid med Kriminalomsorgens friomsorg.

2.3 Presentasjon av vedtatt ungdomsstraff

Ungdomsstraffen er en ny straffereaksjon og straffart for ungdom mellom 15 og 18 år som har begått alvorlig eller gjentatt kriminalitet, som ellers ville ført til fengsel eller de strengeste samfunnsstraffene.⁶³ Ungdommen idømmes ungdomsstraff med en fastsatt gjennomføringstid, samt en subsidiær fengselsstraff som skal svare til den ungdommen ville blitt idømt uten ungdomsstraff.⁶⁴ Ungdomsstraffen vilkår reguleres av straffelovens kapittel 8a, og innholdet og gjennomføringen av konfliktrådslovens kapittel IV.

Dersom hensynet til straffens formål i den konkrete saken taler med tyngde mot en reaksjon i frihet blir ungdommen i stedet idømt fengselsstraff. For å vite at ungdomsstraff er aktuelt for ungdommen kartlegges behov, motivasjon og andre ulike personlige forhold gjennom en personundersøkelse utført av kriminalomsorgen forut for rettssaken.⁶⁵

Det er konfliktrådet som er ansvarlig for gjennomføringen av ungdomsstraffen.⁶⁶ Ungdomsstraffen er tredelt, og består av et stormøte, utarbeidelse av en ungdomsplan og en fastsatt periode for gjennomføring av ungdomsplanen.⁶⁷ Det er domstolen som idømmer ungdomsstraff og fastsetter lengden for gjennomføring, men det konkrete innholdet i ungdomsplanen

⁵⁹ Prop. 135 L (2010-11) s. 106.

⁶⁰ Prop. 135 L (2010-11) s. 127.

⁶¹ Innst. 83 L (2011-2012) s. 1.

⁶² Innst. 83 L (2011-2012) s. 5.

⁶³ Strl. § 52a

⁶⁴ Strl. § 52b.

⁶⁵ Strpl. § 161a

⁶⁶ Konfliktrådsloven § 3.

⁶⁷ Konfliktrådsloven § 22.

fastsettes av et faglig oppfølgingsteam, i ungdomsmøte.⁶⁸ Lengden på ungdomsstraff er satt fra seks måneder til to, maksimalt tre år.⁶⁹ Ungdommen må selv samtykke til straffereaksjonen før idømmelse, da reaksjonen krever stor egeninnsats fra den dømte.

Ungdomsstraff bygger på «restorative justice» - gjenopprettende strafferett.⁷⁰ Ungdommen skal i stormøtets første del møte offeret, og andre som er påvirket av den kriminelle handlingen.⁷¹ I stormøtets andre del skal ungdomsplanen utarbeides, i samarbeid med oppfølgingssteamet.⁷² Det er ungdomsplanen som oppstiller vilkårene for straffen, og er grunnlaget for ungdommens rettigheter og plikter gjennom hele perioden. Planen tilpasses den enkelte ungdom, med både ansvarliggjørende, straffende og rehabiliterende elementer.⁷³

Oppfølgingsteamet følger opp ungdommen gjennom hele straffegjennomføringsperioden. Målet er å tilføre ressurser, og føre kontroll, slik at ungdommen følger tiltakene som er satt opp.⁷⁴ Arbeidet ledes av en ungdomskordinator ansatt ved det lokale konfliktrådet.⁷⁵ Dersom ungdomsplanen ikke følges opp, vil det få konsekvenser i form av strengere kontroll, justering av planen eller i siste rekke at ungdommen må sone den subsidiære fengselsstraffen.⁷⁶

⁶⁸ Prop. 135 L (2010-11) s. 110.

⁶⁹ Strl. § 52a bokstav a).

⁷⁰ Prop. 135 L (2010-11) s. 105.

⁷¹ Prop. 135 L (2010-11) s. 105.

⁷² Prop. 135 L (2010-11) s. 108.

⁷³ Konfliktrådsloven § 25.

⁷⁴ Prop. 135 L (2010-11) s. 105.

⁷⁵ Konfliktrådsloven § 26.

⁷⁶ Konfliktrådsloven § 31.

3 Ungdomsstraff

Dette kapitlet vil gi en rettsdogmatisk redegjørelse for ungdomsstraff. Kapitlet vil først presentere intensjonen med ungdomsstraff og deretter gi en oversikt over de ulike vilkårene i straffeloven som må være oppfylt for å kunne idømme ungdomsstraff. Dette knytter seg både til vilkår ved den begåtte handlingen, vilkår ved den siktede, og en vurdering av om ungdomsstraff er egnet i den enkelte saken. Kapitlet vil avslutningsvis si noe om straffeutmålingen ved ileggelse av ungdomsstraff.

3.1 Ungdomsstraffens intensjon

Ungdomsstraff skal være et alternativ til fengselsstraff.⁷⁷ Lovgiver har uttrykt et klart mål om at ungdom i så liten grad som mulig skal fengsles.⁷⁸ Begrunnelsen er blant annet at fengsel ikke virker.⁷⁹ «Forskning viser at straffegjennomføring i samfunnet generelt sett byr på bedre vilkår for å jobbe mot kriminalitet enn straffegjennomføring i fengsel.» står det i forarbeidene.⁸⁰ Fengselsstraff øker faren for tilbakefall, i motsetning til straffereaksjoner som gjennomføres i frihet.⁸¹ For ungdom er dette særlig aktuelt – å begå lovbrudd som barn er en av risikofaktorene for å utvikle en kriminell løpebane som voksen.⁸²

Skadevirkningene av fengsel kan være mange, men blant de som utpeker seg i relasjon til ungdomsstraff er at ungdommen risikerer rekruttering til kriminelle miljøer, blir ensomme og sosialt stigmatisert.⁸³ I tillegg opplever de en høy terskel for reintegrering i samfunnet, samt at de blir passive og marginalisert.⁸⁴ Dette står i sterk kontrast til ungdomsstraffen, der ungdommen må medvirke aktivt. De må ta ansvar for egne handlinger, og fortsette å være en del av miljøet rundt seg. I forarbeidene er formålet beskrevet som følgende

«Formålet er å gi domfelte økt forståelse av hvilke konsekvenser handlingen har medført for alle som er berørt, samtidig skal den enkelte unge lovbryster sikres nødvendig hjelp og støtte. Det sentrale er å styrke den unges ressurser og vilje til å ta et oppgjør med egen kriminalitet. Reaksjonen er krevende og forutsetter at den unge lovbryster reflekterer over sin egen livssituasjon og sine egne valg.»⁸⁵

⁷⁷ Prop. 135 L (2010-11) s. 11.

⁷⁸ Prop. 135 L (2010-11) s. 10.

⁷⁹ St.meld. nr. 37 (2007-08) s. 81.

⁸⁰ St.meld. nr. 37 (2007-08) s. 81.

⁸¹ St.meld. nr. 37 (2007-08) s. 81.

⁸² Prop. 135 L (2010-11) s. 164.

⁸³ St.meld. nr. 37 (2007-08) s. 80.

⁸⁴ St.meld. nr. 37 (2007-08) s. 81.

⁸⁵ Prop. 135 L (2010-11) s. 10.

3.1.1 Restorative justice

Ungdomsstraffen bygger som nevnt på teoriene om restorative justice,⁸⁶ som henger tett sammen med ansvarliggjøring av lovbrøyteren. Restorative justice er en teori om at en skal rette opp skaden som er forårsaket av, eller har oppstått på grunn av kriminell atferd.⁸⁷

Restorative justice-tankegangen vokste frem på 1970-tallet i Norge med Nils Christie. I Norge har konfliktrådet siden oppstarten på 1980-tallet vært «hovedleverandør» av restorative justice.⁸⁸ Restorative justice har blitt brukt som betegnelse på prosesser, straffemetoder og verdier.⁸⁹ I prosessene legges det vekt på at partene skal møtes ansikt til ansikt, og at alle som er berørt eller involvert skal ha muligheten til å være en del av prosessen.⁹⁰

Departementet har lagt til grunn i sin tolkning av restorative justice; det skal for det første legges til rette for et frivillig møte mellom offer, gjerningsperson og andre fra samfunnet rundt, der den kriminelle handlingen og ettervirkningene av denne skal drøftes. For det andre skal alle parter som er direkte involvert eller på annen måte berørt av handlingen få et tilbud om å delta i løsningen. Videre skal gjerningspersonen forplikte seg til å reparere skaden. Til sist skal både offer og gjerningspersonen reintegreres som fullverdige, konstruktive medlemmer av samfunnet.⁹¹

I ungdomsstraffen inngår prosessforståelsen av restorative justice, gjennom ungdomsmøte der de berørte partene møtes for å snakke om saken. Dette kommer jeg nærmere tilbake til i punkt 4.3.

3.1.2 Gjenopprettende ungdomsstraff

Restorative justice gjennomsyrrer som prosess hele ungdomsstraffen. Det er ansvarliggjøringen som er det bærende elementet,⁹² men straff og behandling er også en del av gjennomføringen.⁹³ De ulike elementene kan gå over i hverandre – ansvarliggjøring kan virke behandlende, og et straffende kontrolltiltak vil gjerne oppleves som et onde samtidig som det virker ansvarliggjørende ved å forebygge nye straffbare handlinger.

⁸⁶ NOU 2008: 15 s. 25.

⁸⁷ NOU 2008: 15 s. 24.

⁸⁸ Justis- og politidepartementets arbeidsgruppe (2011) s. 8.

⁸⁹ (Johnstone 2011) s. 1-8 og Justis- og politidepartementets arbeidsgruppe (2011).

⁹⁰ (Ericsson 1996) s. 62.

⁹¹ NOU 2008: 15 s. 25.

⁹² Prop. 135 L (2010-11) s. 105.

I justiskomiteens innstilling står det at de allmennpreventive virkningene er den viktigste begrunnelsen for straff.⁹⁴ Også forarbeidene til straffeloven av 2005 er klare på at hovedformålet med bruk av straff er prevensjon.⁹⁵ Straffen kan virke både allmennpreventiv og individualpreventiv – den kan påvirke andre til å ikke begå lovbrudd eller påvirke den enkelte lovovertrедeren til å ikke begå nye lovbrudd i fremtiden.⁹⁶ Dette kalles gjerne relative straffeteorier, og dominerer den norske begrunnelsen for straff.⁹⁷ Alternativet – de absolutte straffeteorierne bygger på gjengjeldelse alene.⁹⁸ Individualpreventive hensyn gjør seg sterkt gjeldende ved ungdomsstraff. Det innebærer at straffen skal tilpasses den enkelte lovbrøyer i tråd med lovbrøyerens behov og forutsetninger.⁹⁹

Den tradisjonelle straffen er indeterministisk – den forutsetter at mennesker har evne til å velge mellom godt og vondt, mellom det som er lovlydig og det som ikke er det.¹⁰⁰ Barn har i mindre grad enn voksne evne til å vurdere konsekvensene av sine handlinger. Det er derfor tatt til orde for at hensynet til rettferdig straff trekker i retning av at man ser med mildere øyne på barn.¹⁰¹ Også straffen er det antatt at barn opplever annerledes enn voksne – at barn tåler straff i mindre grad¹⁰² og opplever den mer belastende.¹⁰³ Dette er både fordi barn opplever tid annerledes og har en kortere tidshorisont, og fordi det å ta barnet ut av sine læringsrammer i formative år vil få større konsekvenser enn tilsvarende tidsperiode for en voksen.¹⁰⁴

3.2 Vilkår knyttet til lovovertrедelsen

Straffelovens § 52 bokstav a til d oppstiller de alternative vilkårene som må være oppfylt for at domstolen kan idømme ungdomsstraff. Bokstav a og c hjemler de absolutte vilkårene knyttet til den siktede, mens bokstav b og d knytter seg til selve handlingen, og skisserer henholdsvis den nedre og øvre grense for anvendelse av straffereaksjonen.

3.2.1 Grensen nedad for når ungdomsstraff kan anvendes

Etter straffelovens § 52 b er det et krav om at ungdommen må ha begått alvorlig eller gjentatt kriminalitet. I forarbeidene er målgruppen for ungdomsstraffen utpekt først og fremst som barn med høy risiko for ny kriminalitet,¹⁰⁵ men også de barna der risikoen for ny kriminalitet

⁹⁴ Innst. O. nr. 72 (2004-2005) s. 15.

⁹⁵ Innst. O. nr. 72 (2004-2005) s. 15.

⁹⁶ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 78.

⁹⁷ NOU 2008: 15 s. 22.

⁹⁸ NOU 2008: 15 s. 22.

⁹⁹ Prop. 135 L (2010-11) s. 108.

¹⁰⁰ (Andenæs 2004) s. 69.

¹⁰¹ (Holmboe 2014) punkt 1.

¹⁰² (Holmboe 2014) punkt 1.

¹⁰³ NOU 2008: 15 s. 22.

¹⁰⁴ NOU 2008: 15 s. 23.

¹⁰⁵ NOU 2008: 15 s. 149.

er liten, men lovbruddet er så grovt at det fordrer en streng reaksjon.¹⁰⁶ Dette regulerer grensen nedad for når ungdomsstraff kan idømmes. Målgruppen er ungdom som i all hovedsak ville ha fått betinget fengsel, og kun i enkelte tilfeller strengere samfunnsstraffer.¹⁰⁷ Ungdomsstraff skal ikke være et alternativ for det store flertall av de ungdom som begår forbrytelser – det er ment som en streng reaksjon.¹⁰⁸

3.2.1.1 Alvorlig kriminalitet

Alvorlig og gjentatt kriminalitet er kumulative vilkår for å idømme ungdomsstraff. Etter straffelovens § 52a b) fremkommer det ikke hvordan rammene for alvorlig kriminalitet skal trekkes opp. I forarbeidene uttaler departementet at med alvorlig kriminalitet menes straffebud med en øvre strafferamme på fengsel i 3 år eller mer.¹⁰⁹ Dersom strafferammen er lavere enn fengselsstraff i tre år skal det ikke betraktes som alvorlig kriminalitet,¹¹⁰ og ungdomsstraff skal ikke benyttes.

Slike grenser i forarbeidene medfører ikke absolutte skranker for når domstolen kan idømme ungdomsstraff, men det er naturlig at uttalelsene tillegges forholdsvis tung vekt for når et lovbrudd anses som «alvorlig kriminalitet».¹¹¹ Hver sak må vurderes konkret, og strafferammen danner kun et utgangspunkt for den videre drøftelsen. Departementets mål med å se hen til straffebud med en øvre strafferamme på 3 år eller mer var at det var for lovbrudd med denne alvorlighetens ungdom ble idømt fengselsstraff forut for ungdomsstraffen.¹¹² I samtlige saker med nyinnsettelse av ungdom i fengsel i 2010 var strafferammen på straffebudet som var overtrådt 3 år eller mer.¹¹³

I straffeutmålingspraksis er det ofte stor spennvidde for domstolene ved den konkrete straffeutmålingen. Straffutmåling bygger på tidligere straffesatser som følger av rettspraksis og objektive og subjektive forhold ved lovbruddet. Forholdet til reglene om straffutmåling i straffelovens kapittel 14 er ikke behandlet i forarbeidene, men etter rettspraksis inngår de som vanlig i straffutmålingen forut for idømmelse av ungdomsstraff.

I en sak som omhandlet seksuallovbrudd fra Oslo tingrett i 2014¹¹⁴ ble tilståelse tillagt vekt ved idømmelse av ungdomsstraff. Overfor den fornærmede regnes det å ha stor betydning at

¹⁰⁶ Prop. 135 L (2010-11) s. 113.

¹⁰⁷ Prop. 135 L (2010-11) s. 108.

¹⁰⁸ Prop. 135 L (2010-11) s. 115.

¹⁰⁹ Prop. 135 L (2010-11) s 163-164.

¹¹⁰ Prop. 135 L (2010-11) s 163-164.

¹¹¹ (Fornes 2016) punkt 4.2

¹¹² Prop. 135 L (2010-11) s. 164.

¹¹³ Prop. 135 L (2010-11) s. 164.

¹¹⁴ TOSLO-2014-178061

overgriperen tilstår i slike saker.¹¹⁵ Dersom den siktede nekter for handlingene barnet forteller om blir dette en ekstra belastning fordi barnet opplever at det ikke blir trodd, eller at det blir implisert at barnet lyver. Dersom den siktede nekter for handlingen trekker også etterforskningen og rettsprosessen ut i tid.¹¹⁶

Ungdommen, som på gjerningstidspunktet var 15 år, ble dømt for gjentatt seksuell omgang med barn under 10 år – etter straffeloven (1905), § 195 annet ledd c) jf. § 206. Gutten og jenta var søskenbarn. Gutten erkjente straffeskyld. I straffutmålingen kom tingretten frem til at en passende straff for en voksen tiltalt ville vært 6 år. I formildende retning trakk både guttens alder og tilståelsen. Det står i dommen at

«Tiltalte har tilstått det aller meste, og har i retten forklart seg på en slik måte at han generelt – ikke trekker fornærmedes forklaring i tvil. Herunder forklarte tiltalte, basert på rettens notater, at «Stort sett alt fornærmede sier er sant. Alt er egentlig sant.»

Retten kom til at gutten fikk en tilståelsesrabatt på 30 %, og at fengselsstraffen ville blitt på noe i overkant av 4 år. Etter fradrag grunnet alder ble fengselsstraffen satt til ubetinget fengsel i 3 år og 6 måneder.

Tiltalte ble etter personundersøkelse funnet egnet for ungdomsstraff. Han var i et behandlingsopplegg for å begrense risikoen for nye overgrep, og retten mente at lovbruddets art og grovhet ikke i seg selv var til hinder for ungdomsstraff. Dommen ble ungdomsstraff i 2 år og 6 måneder.

Ved at øvre strafferamme er oppstilt som skranke for hva som regnes som «alvorlig kriminalitet» ses det hen til den grovste varianten av overtredelsen, selv om spennet av handlinger som faller inn under straffebudet kan være stort. Øvre strafferamme er således et vanskelig utgangspunkt for å definere hva som regnes som «alvorlig kriminalitet».

Strafferammen er ikke alene avgjørende for hvilke handlinger som kan bli idømt ungdomsstraff. Straffereaksjonen skal bare benyttes i de sakene hvor man ellers ville anvendt de strengeste samfunnsstraffene, eller fengselsdommer. Dette gir dog heller ikke helt klare retningslinjer for straffereaksjonen. Før reglene om ungdomsstraff trådte i kraft i 2014 hevet Høyesterett terskelen for bruk av ubetinget fengsel overfor unge lovbrøyttere.¹¹⁷ Morten Holmboe mener derfor i artikkelen *Reelt og informert samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging* at

¹¹⁵ Kripos (2016) s. 30.

¹¹⁶ Kripos (2016) s. 30.

¹¹⁷ (Fornes 2012) punkt 4.

«de fleste sakene som nå kan gi ungdomsstraff, ville ført til samfunnsstraff, ikke fengsel». ¹¹⁸ Hvilke saker som i dag ville gitt så strenge dommer at ungdomsstraff isteden skal anvendes er dermed også uklart.

Et mulig alternativ til øvre strafferamme som grense for ungdomsstraff vil være å se hen til fengselsstraffen som ville blitt utmålt dersom ungdommen var over 18 år. Dette vil gi et klare utgangspunkt for vurderingen, uten å knytte alvorlighetsgraden opp til konkrete straffebud. Det er også dette som er utgangspunktet ved idømmelse av samfunnsstraff. ¹¹⁹ Et av vilkårene er at samfunnsstraff ikke skal idømmes dersom det ville blitt idømt straff strengere enn fengsel i ett år, jf. straffelovens § 48. Det er gjort unntak for dette vilkåret i annet ledd for ungdom under 18.

3.2.1.2 Gjentatt kriminalitet

Dersom kriminaliteten ikke er tilstrekkelig alvorlig kan ungdomsstraff likevel idømmes dersom ungdommen har begått «gjentatt kriminalitet». ¹²⁰ Formålet til lovgiver er å fange opp mindreårige lovbrøtere på et tidlig stadium for å kunne gi ungdommen nødvendig hjelp og oppfølging slik at vedkommende ikke utvikler en kriminell løpebane. ¹²¹

Gjentatt kriminalitet må etter forarbeidene tolkes vidt – det vil kunne være tilstrekkelig med to lovbrudd. ¹²² Dette må ses i sammenheng med at det bare er de strengeste dommene som skal erstattes av ungdomsstraff. ¹²³ Det kan derfor legges til grunn at det må være snakk om relativt grove brudd på loven. Det fremkommer ikke klart fra forarbeidene hvordan grensene skal trekkes opp, når kriminalitetens grovhet settes i relasjon til antall overtredelser. Dette vil i fremtiden bero på rettspraksis, men det er foreløpig ingen saker som sier noe om hvor linjene skal trekkes.

3.2.2 Grensen oppad for når ungdomsstraff kan anvendes

Straffelovens § 52 d) regulerer grensen mot ubetinget fengsel. Vilkåret for å kunne idømme ungdomsstraff er at «hensynet til straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet». Departementet mener ungdomsstraff kan være uegnet der det er svært høy risiko for ny kriminalitet, eller dersom det blir begått svært alvorlige lovbrudd. ¹²⁴ Ungdomsstraff vil heller ikke være anvendelig dersom bare fengsel anses forsvarlig i den konkrete saken. ¹²⁵

¹¹⁸ (Holmboe 2014) punkt 2.2.

¹¹⁹ Strl. § 48.

¹²⁰ Strl. § 52a b).

¹²¹ Prop. 135 L (2010-11) s. 164.

¹²² Prop. 135 L (2010-11) s. 164.

¹²³ Prop. 135 L (2010-11) s. 108.

¹²⁴ Prop. 135 L (2010-11) s. 115.

¹²⁵ Prop. 135 L (2010-11) s. 115.

I den konkrete vurderingen skal det blant annet legges vekt på lovbruddets art og grovhet, ungdommens alder, konkrete behov og risikonivå, samt om den enkelte ungdom er egnet til å gjennomføre ungdomsstraff.¹²⁶

I Rt, 2010 s. 1317 uttaler Høyesterett i avsnitt 15 at vurderingen om hensynet til straffens formål ikke må tale mot en reaksjon i frihet:

«..forskyves altså tyngdepunktet i avveiningen mellom de individualpreventive og de allmennpreventive hensyn: Det som i det lange løp alt i alt best tjener barnets interesser trer i forgrunnen, og kan bare settes til side så langt det foreligger særlig tungtveiende allmennpreventive hensyn som ikke i tilfredsstillende grad også ivaretas ved en dom på samfunnsstraff. Jo yngre barnet er, desto mer må det til.»

Det er tydelig at det er ungdommen som først og fremst skal stå i fokus ved vurderingen. Det er barnets konkrete behov og interesser, alder og risikonivå som settes i forgrunnen, og veies opp mot handlingenes art og grovhet, samt de allmennpreventive hensyn som normalt begrunner straff i norsk rettspleie. Jo yngre ungdommen er, desto mer alvorlige lovbrudd vil kunne gi ungdomsstraff.

3.2.3 Den rettslige vurderingen forut for 2016

Ungdomsstraffens øvre grense er ikke knyttet direkte opp mot konkrete straffebud eller fengselsstraffer av et visst omfang. Lovgiver ønsker ikke å begrense domstolenes fleksibilitet ved valg av straffereaksjon, og stå i fare for å utelukke saker der reaksjonen kunne vært hensiktsmessig.¹²⁷

Det fremkommer likevel i forarbeidene at enkelte lovbrudd i seg selv normalt vil være så alvorlige at fengselsstraff er den beste løsningen.¹²⁸ Blant disse trekkes alvorlige seksuallovbrudd frem.¹²⁹ Hva som regnes som alvorlige seksuallovbrudd fremkommer ikke av forarbeidene. I de foreløpige retningslinjene fra Riksadvokaten fra 2015 står det at selv om den endelige vurderingen må foretas konkret i den enkelte sak, vil ubetinget fengsel normalt være påkrevd ved overtredelse av bestemmelsene fra den gamle straffeloven om samleie ved vold, trusler eller med noen som er ute av stand til å motsette seg handlingen,¹³⁰ samleie med barn

¹²⁶ Prop. 135 L (2010-11) s. 115.

¹²⁷ Prop. 135 L (2010-11) s. 115.

¹²⁸ Prop. 135 L (2010-11) s. 115.

¹²⁹ Prop. 135 L (2010-11) s. 115.

¹³⁰ Strl. § 192 første, annet og tredje ledd.

under 14 år under skjerpede omstendigheter,¹³¹ samt legemsbeskadigelse med død eller alvorlig skadefølge, drap eller grov legemsbeskadigelse.¹³² Også seksuell omgang med barn under 14 år¹³³, seksuell omgang med barn under 16 år¹³⁴ og uaktsomt drap¹³⁵ trekkes frem som saker der overtredelse «lett kan ligge slik an at ungdomsstraff ikke bør anvendes.»¹³⁶

Slike retningslinjer fra Riksadvokaten som overordnet påtalemyndighet er bindende for underordnet påtalemyndighet og får derfor mye å si for hvordan ungdomsstraff virker i praksis. Det er likevel flere eksempler fra underrettspraksis der ungdom som har blitt dømt etter de aktuelle straffebudene har blitt idømt ungdomsstraff. Indre Finnmark tingretts dom fra 2015¹³⁷ gjaldt en 17-år gammel gutt som ble dømt for å ha hatt samleie med en jente på 11 år, ved tre anledninger. Fornærmede forklarte i retten at hun ikke hadde skjønnet hva som skjedde, og at hun ble livredd og ikke klarte å rope.

Retten la vekt på ungdommen hadde hatt et tillitsforhold til fornærmede som han hadde utnyttet, at to av de tre overgrepene skjedde i hennes hjem der hun skal kunne føle seg trygg samt at han hadde filmet det ene overgrepet. Av formildende omstendigheter ble ungdommens alder trukket frem, i tillegg til at han tilsto. Retten fant at det kunne idømmes ungdomsstraff i saken, og ungdommen ble idømt ungdomsstraff på 2 år og seks måneder, med en subsidiær fengselsstraff på 3 år.

Det var således uavklart hvor den øvre grensen gikk for idømmelse av ungdomsstraff ved seksuallovbrudd. Det kan se ut som straffereaksjonen i noen grad ble anvendt på svært alvorlige saker, utenfor det lovgiver gir uttrykk for er intensjonen. I 2016 kom Høyesterett med en delvis avklaring av spørsmålet.

3.2.3.1 Rettstilstanden etter Høyesterettsavklaring i 2016

Sommeren 2016 avsa høyesterett to prinsipielle avgjørelser om ungdomsstraffens øvre anvendelsesområde, HR-2016-1364-A og HR 2016-1365-A. Høyesterett behandlet begge sakene sammen, da de handlet om vilkåret i bokstav d – at hensynet til straffens formål ikke med tyngde må tale mot en reaksjon i frihet.¹³⁸

¹³¹ Strl. § 195 annet ledd.

¹³² Strl. § 229 3. alternativ, § 231 og § 233.

¹³³ Strl. § 195 første ledd.

¹³⁴ Strl. § 196 annet led.

¹³⁵ Strl. § 239.

¹³⁶ Riksadvokaten (2015).

¹³⁷ TINFI-2015-12676

¹³⁸ HR-2016-1364-A avsnitt 31.

Den første saken omhandler gruppevoldtekt av en gutt på 14 år, på en skoletur. Fornærmede ble utsatt for flere overgrep som kunne likestilles med samleie, og overgrepene skjedde over tid, av flere i fellesskap. I tillegg ble fornærmede utsatt for handlinger som var «særlig krenkende og fornedrende».¹³⁹ Noen av overgrepene ble også filmet og delt. Tingretten idømte ungdomsstraff i 2,5 år for begge. I lagmannsretten ble begge dømt til fengsel, der 2 av 4 år ble gjort betinget.

I den andre saken var det gjentatte seksuelle overgrep mot en jente under 10 år. Domfelte var 15-16 år på gjerningstidspunktet og barnet var mellom 5 og 6 år. Barnet var utsatt for grove overgrep, som kunne sidestilles med samleie, og der ett tilfelle lå tett opp mot voldtekt. Både tingrett og lagmannsrett idømte fengselsstraff. Høyesterett kom også til at lovbruddet var for alvorlig til at det kunne idømmes ungdomsstraff.

De prinsipielle drøftelsene om ungdomsstraffens øvre anvendelsesområde er like i de to sakene.

Høyesterett henviser i HR-2016-1364-A til forarbeidene¹⁴⁰ om vilkåret «hensynet til straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet»¹⁴¹, og førstvoterende uttaler i avsnitt 35 at han oppfatter uttalelsene slik at

«.. ved drap og alvorlige seksuallovbrudd endres utgangspunktet. For slike lovbrudd må det normalt utmåles betinget fengselsstraff også om gjerningspersonen er under 18 år.»

Han går videre til å understreke at ungdomsstraff etter forarbeidene ikke er utelukket ved alvorlige seksuallovbrudd. Dette vil «bero på en skjønnsmessig helhetsvurdering hvor blant annet en nærmere vurdering av lovbruddets grovhet og domfeltes alder må stå sentralt.»

Høyesterett vurderer så hva som ligger i «straffens formål», med veiledning fra forarbeidene til den nye straffeloven.¹⁴² Individualpreventive og allmennpreventive virkninger trekkes frem, samt opprettholdelse av den sosiale ro. Førstvoterende peker også på andre hensyn bak straff, som mentalhygiene, og at straffen skal legge forholdene til rette for «et samfunn preget av åpenhet og trygghet og fri fra unyansert og uønsket privat håndheving».¹⁴³

¹³⁹ HR-2016-1364-A avsnitt 18.

¹⁴⁰ NOU 2008:15 og Prop. 135 L (2010-2011).

¹⁴¹ Strl. 52a d).

¹⁴² HR-2016-1364-A avsnitt 36.

¹⁴³ HR-2016-1364-A avsnitt 36.

Videre går dommen inn på vurderingen av vilkåret for å idømme samfunnsstraff i 1905 straffeloven § 28 a) første ledd. Det blir trukket frem at de samme vurderingene vil gi veiledning ved idømmelse av ungdomsstraff ved alvorlige seksuallovbrudd, selv om det ved ungdomsstraff er snakk om at straffens formål må tale «med tyngde». Det sentrale i drøftelsen er at det også må vektlegges hvilken betydning «straffen må forutsettes å ha for den alminnelige etiske vurdering av den aktuelle handling og for den alminnelige respekt for det aktuelle rettsgodde.»¹⁴⁴

Høyesterett uttalte at det vanskelig kunne ses annerledes enn at forarbeidenes reservasjon var ment å fange opp slike alvorlig seksuallovbrudd som i den aktuelle saken.

«Men idømmelse av ungdomsstraff for et så grovt overgrep som i denne saken vil ikke være i samsvar med de hensyn som det legges stor vekt på i forarbeidene. Allmennpreventivt ville det gi et uheldig signal om et så alvorlig overgrep ikke ble møtt med ubetinget fengsel av en viss lengde. Også det jeg har gjengitt fra forarbeidene om hensynet til den alminnelige rettsbevissthet og til å opprettholde den sosiale ro taler mot en reaksjon i frihet i dette tilfellet.»¹⁴⁵

Høyesterett dømte gjerningspersonene i de to sakene til ubetinget fengsel, da det i begge sakene var snakk om for alvorlige forhold til at det kunne idømmes ungdomsstraff.

I 2017 kom igjen en sak om seksuallovbrudd med mindreårig gjerningsperson opp for Høyesterett. I HR-2017-579-A ble gjerningspersonen, som var 17 år og 9 måneder på gjernings-tidspunktet idømt ungdomsstraff i tingretten og fengselsdom i lagmannsretten, for flere samleier med den fornærmede. Fornærmede var 13 år og 8 måneder på gjerningstiden, og domfelte ble dømt etter 1902-loven, §195 første ledd.

Høyesterett sammenlignet saksforholdet med de to foregående sakene og fant at forholdet i begge 2016-sakene skilte seg i vesentlig grad fra saksforholdet de nå skulle ta stilling til og derfor ga lite veiledning for vurderingen.

I vurderingen av forholdets art og grovhet ble det lagt vekt på aldersforskjellen mellom de to, og førstvoterende uttalte at

¹⁴⁴ HR-2016-1364-A avsnitt 37.

¹⁴⁵ HR-2016-1364-A avsnitt 41.

«dersom domfelte hadde vært et halvt år yngre, ville det etter dagens rettspraksis vært aktuelt å vurdere om straff kunne falle bort som følge av jevnbyrdighet i alder og utvikling (..).»¹⁴⁶

Videre ble det lagt vekt på at forholdet varte i en relativt kort periode, at det hadde et visst preg av kjæresteforhold, og at det ikke var elementer av vold eller mishandling. Høyesterett trakk også frem at domfelte ikke hadde utvist forsett med hensyn til domfeltes alder, men det er ikke klart om dette hadde betydning for resultatet. Høyesterett trakk frem ungdommens behov – overgriperen i den konkrete saken hadde et behov for den omfattende og tette individuelle oppfølgingen ungdomsstraff fører med seg. Høyesterett kom til at ungdomsstraff var den riktige straffereaksjonen, og at «allmennpreventive hensyn ikke med tyngde taler mot bruk av ungdomsstraff»¹⁴⁷

Den viktige forskjellen mellom de to sakstypene av seksuallovbrudd som har vært oppe for Høyesterett så langt ser ut til å ligge i lovbruddenes alvorlighetsgrad sett opp mot allmennpreventive betraktninger, samt den alminnelige rettsfølelse. De to sakene fra 2016 omhandlet svært grove overgrep, mens det i saken fra 2017 var snakk om frivillige samleier. Høyesterett fant ikke valget av ungdomsstraff som straffereaksjon særlig tvilsomt i den siste saken¹⁴⁸, og dette viser at grensene for alvorlighetsgraden i seksuallovbrudd enda ikke er tydelig opptrukket, selv om de tre dommene danner et utgangspunkt for hvor grensene går.

Riksadvokaten oppdaterte på bakgrunn av dommene sine foreløpige retningslinjer i 2017.¹⁴⁹ Selv om det ikke fastlegges generelle grenser knyttet til spesifikke straffebud, anser Riksadvokaten nå at forhold som rammes av bestemmelser med 21 års strafferamme er utelukket for ungdomsstraff, og mener at det samme må gjelde for forhold med 15 års strafferamme. Det skal uansett foretas en konkret vurdering.¹⁵⁰ Det er også Riksadvokatens syn at alle seksuallovbrudd etter § 299 (overgrep mot barn under 14 år) er alvorlige, og normalt sett skal straffes med fengsel. Det fremkommer likevel tydelig av Høyesterettspraksis at straffebudet favner handlinger som både klart faller innenfor anvendelsesområde til ungdomsstraff, og de som vil være så alvorlige at fengselsstraff er påkrevd. Hva som er riktig straffereaksjon vil måtte bero på en skjønnsmessig konkret vurdering i hver enkelt sak, der flere momenter er relevante – både knyttet opp til handlingen, gjerningspersonen og omstendighetene rundt.

¹⁴⁶ HR-2017-579-A avsnitt 33.

¹⁴⁷ HR-2017-579-A avsnitt 33.

¹⁴⁸ HR-2017-579-A avsnitt 35.

¹⁴⁹ Riksadvokaten (2017).

¹⁵⁰ Riksadvokaten (2017) s. 3.

3.3 Vilkår knyttet til den siktede

Det er tre kumulative vilkår som knytter seg til den siktede – lovbrüterens alder og bosted, og krav til samtykke.

3.3.1 Lovbrüterens alder

Etter straffeloven § 52 a) må personen være under 18 år når lovbruddet begås for å kunne idømmes ungdomsstraff. Den nedre aldersgrensen følger av straffelovens § 20 – lovbrüterer er ikke tilregnelig dersom han er under den kriminelle lavalderen på 15 år, jf § 20 a).

Formålet med 18-årsgrensen er å illustrere at mindreårige er ekstra sårbare i forhold til den øvrige befolkningen, at de er tilkjent særskilte rettigheter i kraft av å være barn, og at de har behov for særskilt beskyttelse.¹⁵¹

Det avgjørende er siktetes alder på gjerningstidspunktet, og ikke på domstidspunktet. Idømmelse kan skje etter at vedkommende har fylt 18 år. Dersom den siktede har begått andre lovbrudd etter at han er fylt 18 år, kan det likevel bli idømt ungdomsstraff for lovbruddene begått før ungdommen er fylt 18 år, jf. HR 2017-579-A. Før dommen ble avsagt i Høyesterett var det usikkerhet rundt hvordan slike situasjoner skulle håndteres. Lovgiver åpner ikke for å kombinere ungdomsstraff med fengsel, og forarbeidene tar ikke opp situasjonen der ungdommen begår lovbrudd etter fylte 18 år, men før dom for de tidligere lovbruddene er avsagt. Førstvoterende slår fast at ungdomsstraff ikke kan utelukkes «bare av den grunn at (ungdommen) samtidig dømmes for mindre vesentlige forhold etter fylte 18 år.»¹⁵² Videre står det i dommen at forholdene ungdommen er dømt for etter vedkommende fylte 18 år vil kunne ha betydning under den samlede vurderingen etter 1902 straffelovens § 28 c bokstav d – som inneholder samme vilkår som nåtidens straffelov når hensynet til straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet.

Høyesterettsdommen sikrer at mindreårige som begår lovbrudd behandles likt, selv om domsavgivelsen kan ta tid, og ungdommen begår andre kriminelle handlinger i mellomtiden. Det er likevel fortsatt usikkerhet rundt grensene for hva som regnes som mindre vesentlige forhold. I vurderingen av hva som regnes som alvorlig kriminalitet, er det oppstilt en rettslig terskel for hva som regnes som «alvorlig kriminalitet». Dette er en annen terminologi enn den som blir brukt som skranke for senere lovbrudd i dommen ovenfor – mindre vesentlige forhold – men det kan likevel tenkes at noen av de samme hensynene og vurderingene legges til grunn i de to vurderingene.

¹⁵¹ Prop. 135 L (2010-11) s. 114.

¹⁵² HR 2017-579-A, avsnitt 17.

Det er dog andre hensyn som gjør seg gjeldende ved straff av barn enn det som i utgangspunktet legges til grunn når voksne skal straffes for ulovlige handlinger. Ungdom er ikke ferdig utviklet kognitivt, og det er antatt at barn både opplever straff annerledes, og tåler straff dårligere enn voksne.¹⁵³ Når ungdommen har fylt 18 år, og således har blitt voksen, kan det derfor være naturlig at det er andre hensyn som gjør seg gjeldende ved vurderingen av hva som er alvorlig kriminalitet eller mindre vesentlige forhold. Det kan tenkes at det skal mindre til for å dømme en voksen strengere enn det skal for å dømme et barn tilsvarende. Det vil si at det skal mindre til at noe er et mindre vesentlig forhold for en som har fylt 18 enn tilsvarende for en som enda ikke er myndig.

3.3.2 Lovbryterens bosted

Som ved samfunnsstraff kreves det etter §52a c) at den siktede har bosted i Norge. Kravet er begrunnet i den tette oppfølgingen ungdomsstraff krever, og aktiviteten som kreves av domfelte under straffegjennomføringen. I forarbeidene står det at bosettingen skal ha vært av en viss varighet, og er ment å vare en viss tid.¹⁵⁴

3.3.3 Krav om samtykke

Krav til samtykke er grunnleggende for straffereaksjoner som bygger på restorative justice-teorier. Ungdommen må samtykke til ungdomsstraff, etter § 52a bokstav c, forut for domsavsigelsen. I det følgende skal jeg presentere viktige aspekter ved samtykke; at det må være informert og reelt, samt se på hvordan det forholder seg tilståelse.

Samtykket skal være informert og frivillig,¹⁵⁵ og kan trekkes tilbake inntil dommen er avsagt.¹⁵⁶ Formålet er å sikre en motivert deltakelse, og å ansvarliggjøre ungdommen. Er siktede under 18 år på domstidspunktet må også vergen samtykke, jf straffeprosessloven. § 83. Der som ungdommen ikke samtykker til ungdomsstraff blir alternativet å idømme en av de andre straffereaksjonene.

Ungdomsstraffen slik det fremkommer i loven krever at ungdommen samtykker to ganger – først før idømmelse, til ungdomsstraff som straffereaksjon, og så for å godkjenne ungdomsplanen.¹⁵⁷ Også ved endringer i ungdomsplanen under gjennomføringen skal ungdommen som hovedregel samtykke. I praksis blir det også bedt om at ungdommen samtykker til at taushetsbelagte opplysninger i saken kan diskuteres i koordineringsgrupper, som fungerer som rådgivende organ for påtalemyndigheten i forbindelse med vurderinger både om sakens eg-

¹⁵³ (Holmboe 2014) punkt 1

¹⁵⁴ Prop. 135 L (2010-11) s. 164.

¹⁵⁵ Konfliktrådsloven § 11 første ledd

¹⁵⁶ Prop. 135 L (2010-11) s. 164.

¹⁵⁷ (Holmboe 2014) punkt 2.1.2

nethet for ungdomsstraff og aktuelle tiltak i den konkrete saken.¹⁵⁸ Koordineringsgruppene kommer jeg tilbake til i kapittel fire.

3.3.4 Informert og reelt samtykke

Samtykket til straffereaksjonen skal gis i forbindelse med rettsbehandlingen av saken. Det er et samtykke til rammene av ungdomsstraff som alternativ til fengsel. Valget ligger mellom de to straffereaksjonene, men selve straffen er ikke frivillig. Siden samtykke gis i forbindelse med rettssaken kreves det at ungdommen, før samtykke skal gis, blir gitt god informasjon om hvilke tiltak som vil være aktuelle under gjennomføringen av straffen. Kriminalomsorgen gjennomfører en personundersøkelse av ungdommen som både skal gi en vurdering av ungdommens egnethet for ungdomsstraff, og hvilke tiltak som eventuelt vil være aktuelle.¹⁵⁹

Det er ulike oppfatninger av hvorvidt ungdommen kan gi informerte og reelle samtykker forut for domsavsigelse. Den ene utfordringen ligger i rekkefølgen – ungdommen samtykker til ungdomsstraff før det er avklart hvilke vilkår som skal inngå i planen.¹⁶⁰ Dersom ungdommen etter idømmelse ikke godtar ungdomsplanen anses dette som brudd. Ved brudd må den hele eller deler av den subsidiære fengselsstraffen sones.¹⁶¹ Dette er trusselen – pressmiddelet for ungdommen som ofte vil velge minste motstands vei.¹⁶² Forarbeidene konkluderer dog med at det ikke er et «utilbørlig pressmiddel» da alternativet i de fleste tilfeller ville vært ubetinget fengselsstraff av lik lengde.¹⁶³

Hvilken fengselsstraff ungdommen ville fått og forholdet til ungdomsstraff problematiseres av flere, blant annet av Holmboe.¹⁶⁴ Han peker på at forut for 2014 hadde Høyesterett i flere dommer hevet terskelen for bruk av ubetinget fengsel overfor ungdom.¹⁶⁵ Han mener det er rimelig å anta at et større antall saker som nå gir ungdomsstraff ville ført til samfunnsstraff, og ikke fengsel. Dersom ungdommen bryter vilkårene for ungdomsstraff ved å ikke samtykke til ungdomsplanen, har ikke retten anledning til å idømme samfunnsstraff i stedet, og muligheten til å endre straffen fra ubetinget til betinget fengsel er snever.¹⁶⁶

For at samtykket skal være reelt og informert må ungdommen ideelt sett vite hva som er de mulige vilkårene i ungdomsplanen, hva som er konsekvensene av at det ikke kommer i stand

¹⁵⁸ Nordlandsforskning (2016) s. 22.

¹⁵⁹ Prop. 135 L (2010-11) s. 76.

¹⁶⁰ (Holmboe 2016) punkt 1.

¹⁶¹ Konfliktrådsloven § 31.

¹⁶² Prop. 135 L (2010-11) s. 117.

¹⁶³ Prop. 135 L (2010-11) s. 117.

¹⁶⁴ (Holmboe 2016).

¹⁶⁵ (Holmboe 2016) punkt 2.2.

¹⁶⁶ (Holmboe 2016) punkt 2.2.

en ungdomsplan og eventuelle brudd underveis. Det vil være krevende å gi tilstrekkelig med informasjon om dette forut for domsavsigelse. Man risikerer dermed at ungdom som normalt ville fått samfunnsstraff isteden må sone subsidiære fengselsstraffer dersom de ikke samtykker til ungdomsplanen.

Selv om god og riktig informasjon er gitt, kan det likevel tenkes at ungdommene ikke evner å forstå eller ta til seg informasjon om hva ungdomsstraff innebærer. En ungdomsordinator sier i halvveisrapporten til Nordlandsforskning at:

«Det er klart det er jo ingen av dem som skjønner hva de sier ja til når de samtykker til ungdomsoppfølging, hvor det skal være gjenopprettende møter. De aner jo ikke hva det er som regel. Og det er nesten helt håpløst å formidle og.»¹⁶⁷

Utfordringene regnes også som spesielt store når det gjelder minoritetsspråklige personer, og spesielt der tolk benyttes. Enkelte begreper er ukjente og vanskelige å definere, selv på ungdommenes eget språk.¹⁶⁸

Ungdomsordinatorer opplever også at det uten reelt samtykke må brukes mer tid på å informere, forberede og motivere ungdommen enn det som vanligvis kreves.¹⁶⁹ Der ungdommen ikke er gitt tilstrekkelig informasjon forut for domsavsigelsen vil det også være vanskelig å ansvarliggjøre den domfelte, som nå ikke har tatt en egen avgjørelse om å gjennomføre straffen. Ved et reelt samtykke er ansvarliggjøringen av ungdommen allerede påbegynt.

3.3.4.1 Samtykke og tilståelse

Forskning viser på at det er større sannsynlighet for at uskyldige tilstår når det er stor differanse mellom den straffen vedkommende risikerer med og uten tilståelse, og vedkommende er informert om det på forhånd.¹⁷⁰ Forskjellen på ubetinget fengsel og ungdomsstraff vil av ungdommen kunne oppleves så stor at det er en reell risiko for at en uskyldig siktet ville komme med en falsk tilståelse for å ikke risikere fengsel.¹⁷¹

Dersom ungdommen samtykker til ungdomsstraff foreligger det en forutsetning om at samtykke omfatter alle forholdene ungdommen er dømt for.¹⁷²

¹⁶⁷ Nordlandsforskning (2016) s. 24.

¹⁶⁸ Nordlandsforskning (2016) s. 25.

¹⁶⁹ Nordlandsforskning (2016) s. 25.

¹⁷⁰ Lucian E. Dervan og Vanessa A. Edkins (2013) s. 42 flg.

¹⁷¹ (Holmboe 2016) punkt 2.3

¹⁷² Prop. 135 L (2010-11) s. 117.

Høyesterett uttaler i HR-2016-01364-A avsnitt 30:

«For at reaksjonen skal nå sitt gjenopprettende og rehabiliterende formål, må altså omkamp om faktum unngås. Er det aktuelt med idømmelse av ungdomsstraff uten at det foreligger uforbeholden tilståelse, bør derfor saken forberedes også med sikte på å avklare om siktede ved en eventuelt fellende dom aksepterer at de forhold domfellelsen gjelder legges til grunn i ungdomsstormøtet.»¹⁷³

Møtet med den fornærmede har som mål å bidra til forståelse for begge parter og gjøre det mulig for de berørte å gå videre i livene sine på en bedre måte. Dette krever at den domfelte forholder seg til faktum slik det fremkommer i dommen.¹⁷⁴ Domfelte må i møte med offeret legge faktum slik det fremkommer av dommen til grunn for samtalen mellom de to. Ungdomsmøte er ikke ment som en arena for å ta en omkamp om faktum dommen bygger på. Man risikerer derfor at ungdommen erkjenner noe han mener han ikke har gjort.¹⁷⁵ Dette vil kunne oppleves straffende for ungdommen, som opplever å måtte velge mellom to onder – fengselsstraff eller å stå for handlinger han ikke ønsker å tilstå. Denne dissonansen mellom hva den domfelte selv opplever som sannhet, og hva den domfelte må stå for i møte med offeret, kan oppleves som straff.. Man risikerer at hele den gjenopprettende samtalen virker mot sin hensikt.

Dersom vedkommende tilstår handlingen, eller ikke opplever dissonans med faktum som er lagt til grunn i dommen, kan møte med den fornærmede og konsekvensen av handlingen likevel oppleves ubehagelig og straffende. I halvveisrapporten kommer det tydelig frem hvor ubehagelig ungdommen kan oppleve det å bli stilt overfor offeret.¹⁷⁶ «Nils» beskriver møte som ubehagelig. Offeret så på han hele tiden, og han viste ikke hva han skulle si. Han ønsker å unngå lignende lovbrudd i fremtiden «fordi det betyr at han må delta på flere møter.»¹⁷⁷

3.4 Egnethetsvurderingen

Etter forarbeidene skal det ved den skjønnsmessige helhetsvurderingen av om straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet vurderes om ungdommen er egnet til å gjennomføre ungdomsstraff.¹⁷⁸

¹⁷³ HR-2016-01364-A avsnitt 30

¹⁷⁴ Nordlandsforskning (2016) s. 48

¹⁷⁵ (Holmboe 2016) punkt 2.3

¹⁷⁶ Nordlandsforskning (2016) s. 58.

¹⁷⁷ Nordlandsforskning (2016) s. 58.

¹⁷⁸ Prop. 135 L (2010-11) s. 115.

Egnethetsvurderingen er ikke regulert i lovgivningen, og den er i svært begrenset grad omtalt i forarbeidene.. Den konkrete vurderingen er til dels overlappende med vurderingen av ungdomsstraffens øvre grense. Det skal legges vekt på lovbruddets art og grovhet, ungdommens alder og konkrete behov samt ungdommens risikonivå.¹⁷⁹ Egnethetsvurderingen ser likevel ut til å ha fått selvstendig betydning i flere saker, både i forvaltningen og i rettspraksis.

I dette avsnittet skal jeg forsøke å oppstille et rettslig utgangspunkt for normen, ut fra de aktuelle rettskildene.

3.4.1 Innhenting av opplysninger

Når det tas ut tiltale mot ungdom skal det etter straffeprosessloven § 161a foretas en personundersøkelse, med mindre det er åpenbart unødvendig. Personundersøkelsen skal gi en vurdering av ulike personlige forhold, som helse og utdanning, men også ungdommens egnethet til å gjennomføre ungdomsstraff.¹⁸⁰ Personundersøkelsen skal ifølge Riksadvokatens retningslinjer også ha som formål å finne ut om ungdommen oppfyller samtykkekravet i straffelovens § 52a) første ledd c).¹⁸¹ Personundersøkelsen skal utføres av Kriminalomsorgen.¹⁸²

Ungdomskoordinatoren skal normalt alltid involveres i utarbeidelsen av personundersøkelsen.¹⁸³ På denne måten skal arbeidet med å forberede ungdomsstraffen raskt kunne påbegynnes. Personundersøkelsen skal gi domstolen grunnlag til å velge riktig straffereaksjon i det enkelte tilfellet, og også gi viktig informasjon om ungdommens hjelpebehov, og hva en eventuell ungdomsplan bør og kan sette fokus på i straffegjennomføringen.¹⁸⁴

3.4.2 Den rettslige vurderingen

Loven har ingen direkte henvisning til en egnethetsvurdering. Som jeg gikk inn på i innledningen i 3.3 skal det ved vurderingen av om straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet vurderes om ungdommens konkrete behov samt ungdommens risikonivå taler for ungdomsstraff.¹⁸⁵ Dette harmonerer med Riksadvokatens oppdaterte retningslinjer fra 2017. Der står det at med utgangspunkt i de individualpreventive hensyn skal vektlegges om ungdommen har behov for den omfattende oppfølgingen ungdomsstraff skal innebære i straffegjennomføringen. Ungdommen må ha et uttalt oppfølgingsbehov.¹⁸⁶

¹⁷⁹ Prop. 135 L (2010-11) s. 115.

¹⁸⁰ Riksadvokaten (2017) s. 5.

¹⁸¹ Riksadvokaten (2017) s. 5.

¹⁸² Regler om personundersøkelser i straffesaker § 2

¹⁸³ Kriminalomsorgen 2014 s. 3

¹⁸⁴ Kriminalomsorgen 2014 s. 2

¹⁸⁵ Prop. 135 L (2010-11) s 115.

¹⁸⁶ Olsen, intervju (2018).

Momentet finnes også i den siste dommen fra Høyesterett.¹⁸⁷ Basert på personundersøkelsen gjennomgikk Høyesterett ungdommens situasjon og behov, i avsnitt 34. Ungdommen hadde endret livsførsel og var under utdanning. Han var under behandling, men ga selv uttrykk for at han trengte veiledning og oppfølging. Ungdommens behov holdt sammen med at en fengselsstraff kan bryte opp den positive utviklingen var med å begrunne rettens valg av ungdomsstraff.

I ulike egnethetsvurderinger er det også er det lagt vekt på ungdommens eventuelle erkjennelse av de faktiske forhold, for eksempel i Riksadvokatens oppdaterte retningslinjer.¹⁸⁸ Dette ble også tatt opp av Høyesterett i en av sakene fra 2016.¹⁸⁹ Høyesterett etterlyste nærmere opplysninger om «forutsetningen om at A aksepterer de forhold han er domfelt for vil bli lagt til grunn for behandlingen i et eventuelt stormøte».¹⁹⁰

Vilkåret om at ungdommen erkjenner de faktiske forhold begrunnes med at en omkamp om faktum i stormøte vil komme i veien for at ungdomsstraffen skal virke gjenopprettende og rehabiliterende.¹⁹¹ I stormøte skal ikke bare gjerningspersonen rehabiliteres, men også den fornærmede. Målet er både at gjerningspersonen skal erfare konsekvensene av sine handlinger, og at offeret skal ta noe av kontrollen tilbake.¹⁹²

Også ungdommens motivasjon til gjennomføring av ungdomsstraff tillegges betydelig vekt ved vurderingen av om ungdommen er egnet til å gjennomføre ungdomsstraff. Ungdomsstraff er i betydelig grad avhengig av ungdommens medvirkning. For at ungdomsstraffen skal fungere slik det er tenkt må ungdommen være motivert til endring.¹⁹³ Dette er også en del av Riksadvokatens oppdaterte retningslinjer

«PUM¹⁹⁴ kan videre belyse siktedes motivasjon for å gjennomføre ungdomsstraff, hvilket inngår i rettens samlede vurdering av hvilken reaksjon som skal idømmes. Siktedes reelle motivasjon til gjenoppretting og rehabilitering bør dokumenteres så tidlig som mulig i prosessen.»¹⁹⁵

¹⁸⁷ HR-2017-00579-A

¹⁸⁸ Riksadvokaten (2017) s. 5.

¹⁸⁹ HR-2016-01365-A

¹⁹⁰ HR-2016-01365-A avsnitt 17

¹⁹¹ HR-2016-01364-A avsnitt 30

¹⁹² Prop. 135 L (2010-11) s 115.

¹⁹³ Wright, intervju (2018).

¹⁹⁴ Personundersøkelse for mindreårige

¹⁹⁵ Riksadvokaten (2017) s. 5.

Spørsmålet om ungdommen er egnet blir etter dette en vurdering av ungdommens konkrete oppfølgingsbehov, om ungdommen erkjenner de faktiske forhold og til sist om ungdommen er motivert til endring og gjennomføringen av straffereaksjonen.

3.4.3 Uklar norm?

I mitt intervju med lederen i konfliktrådet i Østfold trakk hun frem at det er uheldig at de ulike ungdomskoordinatorene har en ulik oppfattelse av hva som skal inngå i egnethetsvurderingen. Når normen anvendes ulikt vil også ungdommen behandles ulikt.

En gjennomgang av rettspraksis viser at tingrettene også anvender den rettslige normen ulikt. Noen anvender andre elementer i sin vurdering av egnethet, mens det i andre saker er et spørsmål om hvordan de overstående momentene anvendes.

Som et eksempel på at det finnes ulike momenter i underrettspraksis er en fersk avgjørelse fra Trondenes tingrett avsagt i mars 2018.¹⁹⁶ En ung gutt på 15 år forgrep seg to ganger på sin søster på 7 høsten 2017. Tiltalte erkjente at han ved to anledninger hadde «støtt sin penis mot analåpningen til sin søster», samt at han utførte oralsex på henne, og tvang henne til å gjøre tilsvarende mot han. Retten vurderte ungdommen dit hen at det fantes risiko for gjentakelse. Etter det første overgrepet ble ungdommen kontaktet av Barnevernet. Likevel utførte han et nytt overgrep måneden etter.

Retten gikk så inn på ungdommens «evne til empati». Det står at empati er viktig for å kunne idømmes ungdomsstraff da det «inngår elementer av forsoning». Hva som inngår i rettens vurdering av empati fremgår ikke av dommen, heller ikke som menes med empati. Det kan tenkes at det ligger et sted mellom forståelse av handlingenes konsekvenser og skadevirkninger, og ungdommens motivasjon for endring, men dette er det vanskelig å få tak på. Retten konkluderer med at ungdommen har vist en noe svak evne til empati, men problematiserer om dette er et uttrykk for umodenhet eller at hendelsene det er snakk om er svært skambelagte. Ungdommen blir idømt ungdomsstraff med en gjennomføringstid på 3 år, og en subsidiær fengselsstraff på 3 år og 6 måneder. Det er uklart hvorvidt empati-vurderingen hadde noe å si for resultatet.

Også ungdommens oppfølgingsbehov anvendes ulikt i rettspraksis. I en sak oppe for Aust-Agder tingrett i 2015 hadde en 16 år gammel gutt truet og forledet jenter under 10 år til å vise seg naken på internett og sende nakenbilder av seg selv.¹⁹⁷ Ungdommen hadde etter rettens skjønn klart begått alvorlig og gjentatt kriminalitet. Retten mente videre at det forelå «særlige

¹⁹⁶ Trondenes tingsretts dom av 19. mars 2018

¹⁹⁷ TAUAG-2015-12143

tungtveiende allmennpreventive hensyn som tilsier at tiltalte i utgangspunktet ville blitt idømt ubetinget fengsel, til tross for sin lave alder».

Retten viste til at det ikke er snakk om så alvorlige forhold at hensynet til straffens formål taler mot en reaksjon i frihet. Handlingene var et klart brudd på guttens normale atferdsmønstre, han hadde ordende forhold hjemme og de opplevde at han var motivert for ungdomsstraff. Gutten tilsto også uten forbehold alle forholdene siktelsen omfattet.

Det står videre i dommen at

«På denne bakgrunn er retten ikke i tvil om at de individualpreventive hensyn i dette tilfellet best ivaretas ved en dom på ungdomsstraff. Den oppfølging en slik reaksjon forutsetter, vil kunne bidra til ytterligere struktur i siktedes hverdag, og støtte opp om hans personlige modning.»

Dommen viser så til at ungdomsstraff tydelig vil vise realiteten i straffeansvaret, og alvorlighetsgraden i handlingene. Det blir også påpekt at en lengre ubetinget fengselsstraff ville «kunne legge til rette for en negativ utvikling som det senere kan bli vanskelig å snu.»

Fokuset ser ut til å ligge på ungdommens oppfølgingsbehov, og ungdommens personlige utgangspunkt. Det trekkes frem at handlingen er et klart avvik fra normal oppførsel og at han opplever motivert for ungdomsstraff. Likevel taler handlingens grovhet og alvorlighetsgrad for at ungdommen har behov for ytterligere struktur og støtte.

Disse momentene forstås på en annen måte i en sak fra Nedre Telemark tingrett.¹⁹⁸ En gutt på 15 år og 11 måneder ble funnet skyldig i å ha hatt samleie med en jente på 11 år. Retten mente straffen ville vært fire års ubetinget fengsel dersom han var voksen. Videre står det at ungdommen var så ung at det er «uaktuelt å idømme en ubetinget fengselsstraff», og at det ikke forelå spesielt sterke hensyn som gjorde det særlig påkrevd. Retten vurderte så om ungdommen skulle idømmes samfunnsstraff eller ungdomsstraff.

«Retten kan ikke se at de hensyn idømmelse av ungdomsstraff skal ivareta gjør seg gjeldende med tilstrekkelig styrke til at det er grunn til å velge ungdomsstraff som reaksjonsform for tiltalte. Tiltalte er etter rettens vurdering ikke i en situasjon hvor det er behov for å benytte prinsippene som betegnes som «restorative justice». (...) Tvert imot fremstår han som en veltilpasset ungdom som fungerer godt både på skole, i fritiden og i

¹⁹⁸ TNETE-2016-1297

forhold til egen familie. Det er ikke fremkommet opplysninger i saken som tyder på at tiltalte har et uttalt behov for gjenoppretting og rehabilitering.»

Ungdommen ble i stedet for ungdomsstraff idømt samfunnsstraff i 360 timer.

De samme elementene som er omtalt i dommen fra Aust-Agder har i denne saken fått det motsatte resultatet. Det at ungdommen fungerer godt i relasjon til egen familie og i en skolesituasjon tas her til inntekt for at det ikke er et uttalt oppfølgingsbehov. Retten ser ut til å se bort fra den kriminelle handlingen, samt offerets behov for gjenoppretting og rehabilitering, som også er en del av ungdomsstraffen som en del av restorative justice-tradisjonen.

Den rettslige normen vi ser konturene av i rettspraksis og forvaltningskildene er relativt ny, og i stadig utvikling. Slik egnethetsvurderingen anvendes i dag tillegges den relativt mye vekt om ungdomsstraff skal idømmes eller ikke, samtidig som innholdet er utydelig og uklart formulert, noe som er tydelig når man ser på den sprikende rettspraksisen. Dette vil kunne avverges ved å lovfeste vurderingen.

Ved å lovfeste egnethetsvurderingen vil den få et mer enhetlig innhold, og i større grad ivareta rettsikkerheten til ungdommen. Selv om en klar norm etterhvert også vil følge av rettspraksis er det sannsynlig at dette vil ta tid. Samtidig vil lovregulering begrense domstolenes mulighet til å finne gode løsninger i hver enkelt sak. Domstolene er vant i egnethetsvurderinger i relasjon til straffegjennomføring, selv om disse sjeldent omhandler barn. Barn som begår alvorlig kriminalitet har ofte store og sammensatte problemer, som kompliserer drøftelsene,¹⁹⁹ og som kan gjøre at domstolene har mindre kompetanse til å gjøre vurderingene alene.

Dersom egnethetsvurderingen skal lovfestes at det naturlig at den bygger på lovgivers intensjon ved straffegjennomføringen. Dette fordrer at det stilles krav til ungdommens motivasjon og gjennomføringsevne, for at ungdommen skal kunne ansvarliggjøres. Dersom ungdommen ikke evner å ta inn over seg dommens faktum eller handlingens konsekvenser er det kanskje fånnyttet med bruk av ungdomsstraff. Ungdommen må også ha et behov for rehabilitering – et oppfølgingsbehov. Det er vanskelig å se for seg at noen skal kunne begå alvorlige seksuallovbrudd uten at det foreligger et slikt oppfølgingsbehov. Dette vil munne ut i en egnethetsvurdering der ungdommens motivasjon, gjennomføringsevne og oppfølgingsbehov fortsetter å stå i fokus.

¹⁹⁹ Prop. 135 L (2010-11) s 12.

3.5 Straffutmåling

Gjennomføringstiden til ungdomsstraff skal fastsettes av retten ved idømmelse av reaksjonen, og settes til mellom 6 måneder og 2 år etter straffeloven § 52 b). Dersom fengselsstraffen som ville vært idømt uten ungdomsstraff er klart lenger enn 2 år kan en gjennomføringstid på inntil 3 år fastsettes.

Gjennomføringstiden skal fastsettes ut fra en konkret, skjønnsmessig helhetsvurdering, der flere momenter skal vurderes. Departementet mener at de tradisjonelle straffutmålingsmomentene bør komme noe i bakgrunnen i vurderingen, og at det er barnets individuelle behov og hvor lang gjennomføringstid som er nødvendig for å oppnå resultatet man ønsker, som skal stå i fokus.²⁰⁰ Barnets behov skal være like viktig i vurderingen som lovbruddets art og grovhet.²⁰¹

Den subsidiære fengselsstraffen skal fastsettes etter straffelovens § 31. Gjennomføringstiden skal fastsettes uavhengig av den subsidiære fengselsstraffen.²⁰²

²⁰⁰ Prop. 135 L (2010-11) s 131.

²⁰¹ Prop. 135 L (2010-11) s 164-165.

²⁰² Prop. 135 L (2010-11) s 130.

4 Hensiktsmessigheten av å bruke ungdomsstraff ved seksuallovbrudd

I kapittel 4 vil jeg gå nærmere inn på det praktiske aspektet av bruk av ungdomsstraff ved seksuallovbrudd. Kapitlet vil først gi en redegjørelse for hvilke seksuallovbrudd som begås av ungdom, for deretter å vise hvordan ungdomsstraff idømmes som straffereaksjon i disse tilfellene. Formålet er å få et inntrykk av hvordan ungdomsstraffen anvendes i praksis.

Kapitlet er en deskriptiv fremstilling, og kildegrunnet er i stor grad intervjuene med lederen av Konfliktrådet i Østfold og Follo, Ungdomskoordinator Olsen ved samme konfliktråd og psykologspesialist Lunde-Hanssen, spesialist på ungdom med skadelig seksuell atferd ved sykehuset i Østfold.

Seksuallovbrudd benyttes som et virkemiddel for å belyse de ulike sidene av gjennomføringen av ungdomsstraffen. Som nevnt i innledningen er seksuallovbrudd en av de største kategoriene lovbrudd der ungdomsstraff blir idømt.²⁰³ Nettopp fordi seksuallovbrudd medfører så alvorlige konsekvenser, både for offer og gjerningsperson, vil dette belyse hvordan ungdomsstraffens utforming slår ut i noen av de mest alvorlige sakene vi kan stå ovenfor, der straffereaksjonens intensjon med rehabilitering og ansvarliggjøring blir satt på prøve, både når det gjelder å ivareta offeret og når det gjelder lovgivers intensjon ovenfor gjerningspersonen.

4.1 Ungdomsstraff og seksuell skadelig atferd

Det er ikke kjent hvor mange ungdommer under 18 år som har begått eller begår seksuallovbrudd.²⁰⁴ Det er derimot nøye kartlagt at det er unge overgripere, mellom 15 og 24 år, som er domfelt for over halvparten av sakene som omhandler seksuell omgang med barn under 14 år i tidsrommet 2012-2015.²⁰⁵ Internasjonale tall indikerer at 30-50 % av alle seksuelle overgrep mot barn er gjennomført av tenåringsgutter.²⁰⁶

Ved seksuallovbrudd skiller straffeloven mellom seksuell handling og seksuell omgang. Seksuell handling avgrenses oppad mot seksuell omgang. Seksuell handling omfatter berøring av kjønnslig karakter, som strider mot «god sed og skikk», jf Rt. 1933 s. 995. Seksuell omgang omfatter samleie og samleielignende forhold.²⁰⁷ Om noe er seksuell handling eller seksuell omgang beror på en skjønnsmessig vurdering.²⁰⁸

²⁰³ (Fornes 2016), punkt 3.

²⁰⁴ (Ingnes og Birkhaug 2017).

²⁰⁵ Kripos (2016) s. 11.

²⁰⁶ (Barbaree og Marshall 2008).

²⁰⁷ Rt. 1970 s. 1110.

²⁰⁸ HR-2017-968-A avsnitt 49.

Voldtekt av barn under 14 år omfatter seksuell omgang, å få barnet til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv, samt kvalifisert seksuell handling.²⁰⁹ Kvalifisert seksuell handling er de seksuelle handlingene som ligger i grenseland mellom seksuell omgang og seksuell handling.²¹⁰ Dersom voldtekten av barnet omfatter noen av handlingene opplistet i § 300 – innføring av penis i endetarmsåpning, skjedeåpning, små eller store kjønnslepper eller i munn, eller ved innføring av gjenstand i skjede- eller endetarmsåpning er minstestrafen tre års fengsel.

Seksuell handling mot barn mellom 14 og 16 år straffes med fengsel inntil tre år.

Seksuell omgang med barn under 16 år har en strafferamme på fengsel inntil seks år. Å få barn til å utføre handlinger som tilsvarer seksuell omgang med seg selv straffes på samme måte. Ved vurdering av om handlingen skal regnes som grov seksuell omgang skal det særlig legges vekt på om handlingen er begått av flere i fellesskap, om den er begått på en særlig smertefull eller krenkende måte, eller om offeret dør eller får betydelig skade på kropp eller helse.

4.1.1 Unge overgripere

Det er få barn som begår alvorlig kriminalitet, men de det gjelder står ofte bak mange lovbrudd, og har ofte store og sammensatte problemer.²¹¹ Hvem er så disse ungdommene som begår seksuallovbrudd, og er aktuelle for ungdomsstraff? Det store flertallet av overgripere under 18 år er gutter. Ulike tall presenteres i litteraturen, men det fleste oppgir at 85 % - 96 % av overgripere er gutter.²¹²

Ungdom med skadelig seksuell atferd er like forskjellige som alle andre ungdommer, men de har den seksualiserte atferden til felles.²¹³ Den engelske psykologen Richard Beckett har utviklet kartleggingsprogrammet ASAP for å analysere ungdom som har vært til utredning etter å ha begått seksuallovbrudd. Han samlet ungdommen i tre grupper, i tillegg til kontrollgruppen som ikke hadde begått overgrep:

Gruppe 1: lå nært opp til kontrollgruppen som ikke hadde begått kriminalitet eller overgrep. Forsiktige og nysgjerrige unge, med svake sosiale og kognitive ferdigheter.

Gruppe 2: den største gruppen. Ungdommer som har begått flere og andre kriminelle handlinger i tillegg til overgrepet. Hvilken type kriminell handling som blir begått virker å være et sammentreff av tilfeldigheter. Ungdommen hadde problemer med impuls kontrollen.

²⁰⁹ Strl. § 299.

²¹⁰ Ot prop 22 (2008-2009) s 442.

²¹¹ Prop. 135 L (2010-11) s 12.

²¹² (Ingnes og Kleive, 2011) s 57.

²¹³ (Ingnes og Kleive, 2011) s. 55

Gruppe 3: planlegger målrettet seksuelt overgrep eller voldtekt, og gir grunn til å anta at de kan begå nye overgrep om forholdene ligger til rette for det.²¹⁴

Inndelingen i grupper skal være til hjelp i planleggingen av tiltak for behandling og rehabilitering av unge overgripere. Dette vil også være aktuelt ved utarbeidelsen av innholdet i ungdomsstraffen. For at de ulike tiltakene i en ungdomsplan skal virke slik lovgivers intensjon er må de tilpasses den individuelle overgriper. Som oversikten ovenfor indikerer vil ungdommer som har begått seksuallovbrudd ha særs ulike behov. Ved fastleggelsen av ungdomsplanen skal blant annet ungdommens bakgrunn, forutsetninger og behov stå sentralt.²¹⁵

4.2 Koordineringsgruppe

Det er i hvert politidistrikt opprettet minst en koordineringsgruppe.²¹⁶ Koordineringsgruppene er vokst frem i praksis, men er ikke rettslig regulert. Koordineringsgruppene er omtalt i forarbeidene til konfliktrådsloven, men departementet kom til at selv om gruppene var nyttige, var det ikke nødvendig med en rettslig regulering.²¹⁷

Gruppen består som oftest av representanter fra konfliktrådet, gjerne ungdomskordinator, politiet, kriminalomsorgen, påtalemyndigheten og barnevernet.²¹⁸ Det er ungdomskordinatoren som skal kalle inn til møtene i koordineringsgruppa og lede disse.²¹⁹

Ifølge forarbeidene er det hensiktsmessig med koordineringsgrupper med faste medlemmer.²²⁰ Koordineringsgruppen har som oppgave å vurdere ungdommens egnethet for ungdomsstraff, samt kartlegge og vurdere hvilke tiltak som vil være aktuelle i den enkelte saken.²²¹ Gruppen skal også fungere som et forum for drøfting og rådgivning for ungdomskordinatoren i konkrete saker.²²²

Både Wright, lederen i Konfliktrådet i Østfold og Follo, og Olsen, ungdomskordinatoren, etterlyser en rettslig regulering av koordineringsgruppene. Gruppene, det er flere i nedslagsfeltet til konfliktrådskontoret, oppleves som viktige diskusjonsarenaer som gir et godt oversiktsbilde over ungdommen og situasjonen vedkommende er i, og en god arena for faglige

²¹⁴ (Ingnes og Kleive, 2011), s. 56

²¹⁵ Prop. 135 L (2010-11) s 127.

²¹⁶ Nordlandsforskning (2016) s. 40.

²¹⁷ Prop 57 L (2013-2014) s. 64

²¹⁸ Konfliktrådet (2016)

²¹⁹ Prop 57 L (2013-2014) s. 64.

²²⁰ Prop 57 L (2013-2014) s. 64.

²²¹ Prop 57 L (2013-2014) s. 64.

²²² Prop 57 L (2013-2014) s. 64.

diskusjoner.²²³ Også de som er intervjuet i halvveisevalueringen *Stemmer kartet med terrenget?* gir uttrykk for at koordineringsgruppene er et viktig verktøy. Likevel blir det pekt på at gruppene kunne fungert bedre dersom de hadde vært regulert.²²⁴ Gruppene praktiseres ulik fra sted til sted, og det er usikkerhet rundt rollefordeling og mandatet til gruppen.²²⁵ Olsen forteller at det er vanskelig å finne ressursene til å møtes i en hektisk hverdag for flere av medlemmene i koordineringsgruppene han administrerer.²²⁶

Koordineringsgruppene ser ut til å være et viktig verktøy i arbeidet med ungdommene, og bidrar til å hjelpe ungdomskoordinatoren til å ta faglig gode vurderinger. Dersom koordineringsgruppene på et sted nå ikke fungerer er det vanskelig å ta tak i, og det er også problematisk at de fungerer ulikt fra sted til sted. Man risikerer da at ungdommen som er under straffegjennomføring ikke får de samme mulighetene eller blir møtt på samme måte av de ulike instansene.

4.3 Ungdomsstormøte

Ungdomsstormøte er et av de viktigste elementene i restorative justice-teoriene. Ungdomsstormøte skal ifølge forarbeidene få ungdommen til å reflektere over egne handlinger og valg:

«En viktig del av straffereaksjonen er ansvarliggjøring av den domfelte, og et møte med fornærmede eller andre som er berørt av den straffbare handlingen vil stå sentralt.»²²⁷

Formålet med stormøtet er etter forarbeidene todelt for gjerningspersonen. Han skal ansvarliggjøres ved å selv direkte erfare hvilke konsekvenser lovbruddet har hatt for andre,²²⁸ og det er ment å virke rehabiliterende, ved å gi anledning til å legge til rette for prosesser som skal gi en følelsesmessig avslutning. Alle de berørte muligheten til å gå videre i livene sine på en bedre måte.²²⁹ Dette omfatter både lovbrøyteren og den fornærmede, som begge skal rehabiliteres.

Alle fornærmede har etter konfliktrådsloven § 24 fjerde ledd rett til å være tilstede på stormøte. Det skjer likevel at den fornærmede ikke ønsker å stille. En av grunnene som trekkes frem i halvveisevalueringen til Nordlandsforskning er at det tar lang tid fra gjerningstidspunktet til

²²³ Olsen, intervju (2018).

²²⁴ Nordlandsforskning (2016) s. 41.

²²⁵ Nordlandsforskning (2016) s. 43.

²²⁶ Olsen, intervju (2018).

²²⁷ Prop. 135 L (2010-11) s 123.

²²⁸ Prop. 135 L (2010-11) s 119.

²²⁹ Nordlandsforskning (2016) s. 48

straffegjennomføringen.²³⁰ En ungdomsordinator uttaler i rapporten at «Det er flere av dem som har vært ofre i de sakene her som ikke har ønsket å stille, som kan føle de er ferdige med saken». Andre grunner kan være at de er redde, eller at de synes det er for ubehagelig,²³¹ eller at hjelpeapparatet har fordommer mot denne type møter, på grunn av fare for retraumatisering.²³²

Det å gjennomføre gjenopprettende møter i saker som gjelder seksuallovbrudd antas å være særlig utfordrende.²³³ Seksuelle overgrep er ofte skambelagt, og psykologspesialist Lunde-Hanssen forteller at ungdommene han har jobbet med det har opplevd det ubehagelig å måtte stå inne for sine handlinger overfor både omgivelsene og offeret.²³⁴

For å ivareta både offeret og gjerningspersonen er forberedelsen til møtet et viktig element i rehabiliteringen. Begge forberedes i forkant på hva som skal skje, og hva som skal tas opp. Også foreldre eller andre som skal møte blir forberedt.²³⁵ På denne måten skal det legges et godt grunnlag for å lykkes med et rehabiliterende møte mellom de berørte partene.

Denne forberedelsen er ofte tidkrevende. Det hender at forberedelsene til møtet blir en del av ungdomsplanen, for eksempel dersom ungdommen skal gå i behandling hos psykolog. Wright forteller at seksuallovbrudd er spesielt vanskelige, og at det ofte er mange prosesser som skal til før partene er i stand til å gjennomføre et rehabiliterende møte.

Konfliktrådslovens § 24 siste ledd gir hjemmel til å dele opp stormøte der «det er hensiktsmessig». I forarbeidene trekkes personvern hensyn frem som en begrunnelse for hensiktsmessighet ved oppdeling av møtet.²³⁶ I praksis forteller Wright at den gjenopprettende prosessen gjennomsyrrer store deler av, eller hele, straffegjennomføringen, og at møte mellom de to mindreårige ofte skjer etter lang tid, gjerne etter at begge parter, og ofte familiene og andre affekterte, har vært i behandling.²³⁷

Det er ikke lovregulert i konfliktrådsloven når stormøtet skal gjennomføres – etter § 24 første ledd skal forberedelsene til møte starte så snart saken er overført konfliktrådet. I forarbeidene

²³⁰ Nordlandsforskning (2016) s. 48.

²³¹ Nordlandsforskning (2016) s. 48.

²³² Lunde-Hanssen, intervju (2018).

²³³ (Fornes 2016) punkt 5.3.4

²³⁴ Lunde-Hanssen, intervju (2018).

²³⁵ Nordlandsforskning (2016) s. 60.

²³⁶ Prop 57 L (2013-2014) s. 64.

²³⁷ Wright, intervju (2018).

står det at dette innebærer at ungdomskordinator skal klarlegge hvem som skal innkalles, samt sende ut innkalling, umiddelbart og normalt i løpet av en uke.²³⁸

Det er naturlig å forstå loven slik at også den gjenopprettende delen av stormøte skal avholdes relativt raskt etter igangsettelse av straffereaksjonen. En praksis der den gjenopprettende delen av stormøtet blir avholdt etter relativt lang tid, passer dårlig overens med både lovens ordlyd og forarbeidene. Det ivaretar likevel i stor grad intensjonen med det gjenopprettende møtet – det skal virke rehabiliterende for alle involverte. Dette vil ikke være mulig dersom de berørte ikke er klare for å stå ansikt til ansikt med hverandre, handlingen og konsekvensene. Reglene om det gjennomrettende møtet tar ikke tilstrekkelig hensyn til den nødvendige prosessen som både de ansatte ved Konfliktrådet og psykolog-spesialist Lunde-Hanssen sier er nødvendig for at møtet skal møtet mellom de to partene skal fungere forsvarlig, og i henhold til intensjon.

4.4 Ungdomsplan

Ungdomsplanen er den domfeltes rettigheter og plikter, og inneholder de tiltak som skal iverksettes ved gjennomføringen av ungdomsstraffen. Ungdomsplanen krever samtykke fra domfelte, og domfeltes verger dersom vedkommende er under 18 år, samt ungdomskordinatoren. Tiltakene skal iverksettes ut fra domfeltes behov og livssituasjon.²³⁹ Det er utforming, hvor omfattende tiltakene er, og sammensetningen av vilkår som avgjør hvor gjenopprettende, rehabiliterende og straffende straffen samlet sett vil være, og oppleves, for ungdommen.²⁴⁰ De straffende, ansvarliggjørende og rehabiliterende tiltakene i ungdomsplanene kan gå over i hverandre, avhengig av hvem som opplever det.

Noen av vilkårene i ungdomsplanen kan være tidsavgrenset, som kurs eller annen programvirksomhet, mens andre tiltak skal følges opp gjennom hele straffegjennomføringen. Dersom ungdommen ikke følger opp ungdomsplanen kan ungdomskordinatoren innkalle til pålagt samtale for å motvirke nye brudd,²⁴¹ og fastsette nye vilkår i ungdomsplanen med samtykke fra de obligatoriske deltakere i stormøte.²⁴² Dersom dette ikke er tilstrekkelig kan Ungdomskordinator i samarbeid med politiet og kriminalomsorgen overføre saken til kriminalomsorgen for å bringe saken inn for tingretten, med begjæring om at fengselsstraffen skal fullbyrdes, helt eller delvis.²⁴³

²³⁸ Prop 57 L (2013-2014) s. 64.

²³⁹ Prop 57 L (2013-2014) s. 64.

²⁴⁰ (Fornes 2016) punkt 5.3.1.

²⁴¹ Konfliktrådsloven §. 31 første ledd.

²⁴² Konfliktrådsloven § 31 annet ledd.

²⁴³ Konfliktrådsloven § 31 tredje ledd.

4.4.1 Forholdsmessighet

Utgangspunktet for straffegjennomføring er at straff skal stå i forhold til den kriminelle handlingen,²⁴⁴ og tiltakene skal ikke være mer inngripende enn hva som er nødvendig for at ungdommen skal komme bort fra sin kriminelle løpebane.²⁴⁵

I *Stemmer kartet med terrenget* fremkommer det at lovbruddets alvorlighet i liten grad blir tillagt vekt i utformingen av ungdomsplanene.²⁴⁶ Dette er et problem i to henseender. Der ungdomsplanen ikke står i forhold til handlingen risikerer man at den blir for streng, noe som utgjør et rettssikkerhetsproblem. Planen kan også bli for mild i forhold til lovbruddet. En for mild plan kan også få negative konsekvenser, ved at virkningene ikke blir som tiltenkt, både i relasjon til de individualpreventive og de allmennpreventive virkningene.²⁴⁷ Ungdomsstraffens legitimitet er avhengig av at ungdomsstraffen, her under ungdomsplanene, svarer til lovgivers forutsetninger.

Ungdomskoordinator Olsen forteller også at det er vanskelig å få ungdomsplanen til å speile alvorlighetsgraden i handlingen. Det er åpnet for noe frihetsberøvelse som vilkår i ungdomsplanene, for eksempel ved innetider. Olsen forteller at det til tross for muligheten i hjemmelsgrunnet er en vanskelig øvelse i praksis, fordi kontrollen ofte blir vilkårlig. Det er ingen til å kontrollere om vilkåret overholdes – politiet har ikke ressurser, ungdomskoordinatorene jobber gjerne innenfor vanlig kontortid og foreldre skal ikke ansvarliggjøres i strafferettspleien. Kontrollfunksjonene mangler.²⁴⁸

«Ungdomsplanene er grovt sagt 08-16-soning. Der kan vi gjøre en god jobb. Etter klokken 16 er det lite vi får gjort». ²⁴⁹

Han mener videre at straffelementet ligger i konsekvensen av å ikke gjennomføre – og ikke i selve gjennomføringen av ungdomsplanen. Likevel viser intervjuene både med ungdomskoordinator og psykolog Lunde-Hanssen at ungdommen opplever ungdomsstraffen som en streng straff.

Psykologen forteller om en sak der han var behandlende psykolog for en ungdom som sammen med en annen eldre ungdom hadde begått seksuallovbrudd. Ungdommen Lunde-Hanssen jobbet med ble idømt ungdomsstraff, mens den andre overgriperen fikk ubetinget fengsel.

²⁴⁴ Innst. O. nr. 72 (2004-2005) s 15.

²⁴⁵ NOU 2008: 15 s. 182.

²⁴⁶ Nordlandsforskning (2016) s. 69.

²⁴⁷ (Fornes 2016) punkt 6.3.

²⁴⁸ Olsen, intervju 2017.

²⁴⁹ Olsen, intervju 2017.

«Han opplevde at han ble strengere straffet enn «han andre» som kom i fengsel. Straffen varte lenger, han ble i stor grad ansvarliggjort og han opplevde at han på sikt hadde mindre frihet enn han som var i fengsel»²⁵⁰

At straffen står i forhold til den kriminelle handlingen er et grunnleggende utgangspunkt i rettspleien. ²⁵¹Selv om ungdomsstraffen oppleves straffende for den enkelte domfelte, vil manglende forholdsmessighet mellom straff og lovbrudd være en alvorlig utfordring både for den allmenne rettsfølelse og tilliten til rettsvesenet. Alternativet virker å være tilfeldig kontroll, noe som vil begrense ungdommens mulighet til å nyttiggjøre seg av straffen.

4.4.2 Ungdomsplanens vilkår – praksis og virkning

Konfliktrådsloven § 25 lister opp ulike vilkår som kan inngå i ungdomsplanene. Oppramsing er ikke uttømmende.

Det fremkommer i halvveisevalueringen at mulige tiltak i større grad beror på geografiske forskjeller enn lovbruddets art og alvorlighetsgrad.²⁵² Dersom ungdommen bor på et større sted synes det å være flere tiltak å velge mellom, selv om dette ikke nødvendigvis betyr at det er plass på tiltakene innenfor en gunstig tidsramme. En informant forteller i rapporten om en sak der ungdommen hadde ventet i snart et år på psykiatrisk utredning, og 9 måneder på miljøarbeider, og sier «Det tar fryktelig lang tid. Og det er frustrerende».²⁵³

Ungdomsplanen skal utarbeides på stormøtet, sammen med ungdommen. Ungdommen skal godkjenne planen.²⁵⁴ Dette må holdes opp mot at ungdomsstraffen er ment som en streng straffereaksjon. En av informantene i rapporten mener grensedragningen er vanskelig å håndtere, og utdyper videre at «De får egentlig ganske mye valg da, ungdommen får mye valgfrihet, blir litt mye puter under armene synes jeg. Mange spør dem, hva tenker du, kunne du tenkt deg det? Men at man kunne sagt, «dette skal du!».²⁵⁵

Ved bruk av intervjuer og artikler, hovedsakelig *Ungdomsstraffens første år: En undersøkelse av ungdomsstraffens anvendelsesområde og innhold i straffartens første år*, vil jeg se nærmere på faktiske vilkår i ungdomsplaner. Forfatteren Fornes gjennomgikk 36 saker der til sammen 41 ungdommer ble idømt ungdomsstraff. Hun har sett på de ulike vilkårene som ble opp-

²⁵⁰ Lunde-Hanssen, intervju (2018).

²⁵¹ Innst. O. nr. 72 (2004-2005) s 16.

²⁵² Nordlandsforskning (2016) s. 70.

²⁵³ Nordlandsforskning (2016) s. 70.

²⁵⁴ Konfliktrådsloven § 25 første ledd.

²⁵⁵ Nordlandsforskning (2016) s. 73.

stilt i ungdomsplanen. 10 av disse sakene omhandlet seksuallovbrudd, som sammen med tyveri utgjorde de den største andelen straffebrudd som var idømt ungdomsstraff.²⁵⁶

Min gjennomgang viser at ungdomsstraff i liten grad oppstiller tilstrekkelige sosiale murer, slik det legges opp til i forarbeidene, og at ungdommen i stor grad beholder sin personlige frihet. Ungdommen opplever gjerne straffen som inngripende og ubehagelig, men som gjennomgangen under viser har straffeelementet i liten eller ingen grad plass i ungdomsplanene.

4.4.2.1 Detaljert kontroll over hverdagen

Konfliktrådsloven § 25 første ledd bokstav d) og g) inneholder bestemmelser om innetider og oppholdssted som mulige vilkår. Formålet er at det skal settes faste, gode rammer rundt den siktedes liv.

I de fleste sakene starter arbeidet med å utforme ungdomsplaner med å fastsette vilkår om arbeid eller skole.²⁵⁷ Dette er først og fremst et vilkår som er ment å virke rehabiliterende. Det store flertall av ungdom mellom 15 og 18 år er fortsatt under utdanning, og det å fullføre skolegangen eller være i fast arbeid vil i de fleste tilfeller ha positiv innvirkning på ungdommens fremtidige utvikling, samtidig som det gir gode rammer for en konstruktiv hverdag. Dette er også vilkår som kan følges opp med god dialog med arbeidsgiver eller skole og strenge dokumentasjonskrav for fravær.

Fornes viser til at tiltak som omhandler innetider og krav til oppholdssted i liten grad blir anvendt i ungdomsplanene. I én sak er det oppstilt innetider på hverdager, og to andre planer stiller krav til oppholdssted.²⁵⁸ Ungdomskoordinator Olsen forklarer at det langt på vei skyldes manglende kontrolltiltak. Konfliktrådene har ikke ressurser eller kapasitet til å sjekke hvor ungdommen befinner seg fredag kveld, og de har ikke anledning til å ansvarliggjøre de foresatte. Politiet har heller ikke mulighet til å rutinemessig følge opp ungdommen i hverdagen. Han trekker frem at det finnes kontrolltiltak i bruk i kriminalomsorgen, som fotlenke, men at dette ikke er en del av ungdomsstraffen.²⁵⁹ Man risikerer at ungdommen oppleves ustraffet av samfunnet rundt så lenge vedkommende oppfyller relativt normale krav til hverdagsfungering.

4.4.2.2 Rustesting og rusforbud

§ 25 bokstav første ledd f) inneholder vilkår om å avstå fra å bruke rusmidler, og avgi nødvendig rusprøver etter helsepersonelloven § 12 tredje ledd. Ungdomskoordinatoren kan også

²⁵⁶ (Fornes 2016) punkt 3.

²⁵⁷ (Andersen 2015) s. 116.

²⁵⁸ (Fornes 2016) punkt 5.3.4.

²⁵⁹ Olsen, intervju (2018).

gi forbud mot rusmidler etter § 28 i konfliktrådsloven dersom det «fremstår som nødvendig for å motvirke en ny straffbar handling som er rettet mot noens helse, liv eller frihet.» Psykologspesialisten ved sykehuset i Østfold peker på spenningsforholdet ved vilkåret i rusforbudet:

«Formålet med vilkåret er å slutte med rus, og å behandle overgriperen. Å bli idømt å måtte slutte med rus oppleves ofte som tvang. Det er bestemt av noen andre og man er under observasjon. Flere ungdommer opplever dette som en del av straffen, og ikke som behandling.»

I tillegg til at ungdommen opplever vilkåret som straffende, risikerer man også at ungdomsplanen blir tilsvarende for en som har røyket hasj fire ganger som en ungdom som har begått skadelig seksuell atferd overfor andre mindreårige, i følge ungdomskoordinator Olsen.²⁶⁰ Så lenge behovet til ungdommen er å slutte med rus er det det som blir gjenspeilet i vilkårene, uavhengig av hva lovbruddet måtte være.

4.4.2.3 *Kontaktforbud*

Etter § 25 første ledd bokstav h) kan ungdommen måtte unngå kontakt med bestemte personer. Etter forarbeidene er det ment både som et slags besøksforbud dersom det er nødvendig overfor den fornærmede, men det er også tenkt som et virkemiddel for å få domfelte ut av uheldige miljøer, eller hindre at vedkommende treffer personer som påvirker i feil retning.²⁶¹

Flere av sakene nevnt i oppgaven viser at blant annet seksuallovbrudd har blitt begått av grupper, som for eksempel HR-2016-1264-A. Det er naturlig å tenke seg at ungdommen i slike saker kan ha som vilkår at de ikke skal ha kontakt med hverandre, for å forhindre den negative påvirkningen ungdommene kan ha på hverandre.

I praksis forteller Olsen at kontaktforbud ofte er en utfordring å håndheve, og derfor anvendes i liten grad i ungdomsplanene. I dagens teknologiske samfunn, der ungdommen har tilgang til mobiltelefoner med en rekke sosiale medier er det i praksis umulig å håndheve et kontaktforbud. Han har også opplevd at ungdommen ofte stopper kontakten med hverandre på eget initiativ etter igangsettelse av ungdomsstraff, og at det derfor ikke er et behov for å ilegge forbud.²⁶²

²⁶⁰ Olsen, intervju (2018).

²⁶¹ Prop. 57 L (2013-2014) s. 93.

²⁶² Olsen, intervju (2018).

4.4.2.4 *Vilkår om kriminalitetsforebyggende program eller tilsvarende tiltak*

Personundersøkelsen skal være med å bidra til å kartlegge hvilke program ungdommen kan dra nytte av.²⁶³ Det er anbefalt å finne program som er tilpasset ungdom spesielt.²⁶⁴ Disse tiltakene er i selve kjernen av forebygging for en videre kriminell løpebane, og i valg av program skal det vektlegges hva som gir ungdommen best verktøy for å unngå ny kriminalitet.

Det kan gjennomføres både individuelle programmer og programmer i gruppe.

I den faktiske gjennomgangen av ungdomsplaner fra 2015 fremgår det at kriminalitetsforebyggende program benyttes i liten grad. I den grad slike tiltak inngår i planene er det stort sett som samtaler med Friomsorgen, eller behandlende samtale med lege, psykolog eller lignende.²⁶⁵

Selv om vilkåret i konfliktrådsloven § 25 første ledd bokstav b) tilsvarende straffegjennomføringsloven § 53 første ledd bokstav c), som omhandler samfunnsstraff, er det en praktisk viktig ulikhet. For samfunnsstraff er det fastsatt et timeantall programvirksomheten må fastsettes innenfor, mens det for ungdomsstraff er opp til ungdomsmøte å utarbeide de ulike vilkårene som inngår i ungdomsplanen, kun begrenset av gjennomføringstiden. Det betyr at det i praksis kan kreves ubegrenset med program eller tilsvarende tiltak, så lenge ungdommen samtykker til ungdomsplanen.

4.4.2.5 *Samfunnsnyttige oppgaver*

At samfunnsnyttige oppgaver kan være en del av ungdomsplanen etter § 25 bokstav c) er det klareste eksempelet på straffende element.²⁶⁶ Vilkalet om slike oppgaver kan ifølge forarbeidene bidra til at ungdommen i større grad oppfatter reaksjonen som en straff, og at straffen står i bedre forhold til handlingens alvorlighetsgrad.²⁶⁷ Ungdomsstraff er ment som en strengere reaksjon enn samfunnsstraff, der samfunnsnyttig tjeneste kan idømmes i inntil 420 timer.²⁶⁸ I en ungdomsplan er det ingen begrensning for hvor mange timer samfunnsnyttige oppgaver som kan inntas. Dette er i seg selv en rettssikkerhetsmessig utfordring, da loven ikke beskytter ungdommen mot at ungdomsplanen blir alt for omfattende i forhold til den ulovlige handlingen.

Dersom ungdomsstraff fører til en vesentlig mindre belastning for ungdom enn det en streng samfunnsstraff ville medført, møter ungdomsstraffen på en annen utfordring. Ungdomsstraff

²⁶³ Kriminalomsorgen (2014) s. 2.

²⁶⁴ Kriminalomsorgen (2014) s. 6.

²⁶⁵ (Fornes 2016) punkt 5.3.4

²⁶⁶ (Holmboe 2016).

²⁶⁷ NOU 2008: 15 s. 151.

²⁶⁸ Strl. § 49.

er som tidligere påpekt ment å ligge mellom fengselsstraff og samfunnsstraff, og det er derfor naturlig at ungdomsstraffen skal ha en større innvirkning også på ungdommens fritid enn det samfunnsstraff har.²⁶⁹

De samfunnsnyttige oppgavene skal samtidig virke rehabiliterende, og ansvarliggjørende. For at oppgavene også skal virke rehabiliterende må de oppleves meningsfulle for ungdommen.²⁷⁰ Hvis oppgavene ikke oppleves meningsfulle, risikerer man at vilkåret virker mot sin hensikt, og at ungdommen blir mindre motivert for å gjennomføre ungdomsplanen. De samfunnsnyttige oppgavene skal føles verdifulle, og ikke som bortkastet tid.²⁷¹

Ungdomskoordinator Tom Arild Olsen har benyttet samfunnsnyttige oppgaver i én sak om seksuallovbrudd fra Østfolds-område. Ungdommen som var dømt opplevde at det var umulig å finne jobb da det han var dømt for var godt kjent i lokalmiljøet. Samfunnsnyttig oppgave ble i samarbeid med Kriminalomsorgen tatt inn i ungdomsplanen. Kriminalomsorgen fant et sted ungdommen kunne hospitere, mot at de stod for kontrollregimet. Etter ca. 2 måneder gikk det over i vanlig praksisplass.

Dette viser en alternativ virkning av elementet i bruk i en ungdomsplan – selv om gjennomføringen ikke nødvendigvis stod helt i tråd med lovens ordlyd eller intensjonen bak det enkelte vilkåret, ble intensjonen med selve straffegjennomføringen i stor grad oppfylt. Ungdommen fikk hjelp til å skaffe seg jobb og gjennom dette bli en produktiv og integrert del av samfunnet.

4.4.2.6 *Institusjonsopphold*

Etter § 25 annet ledd kan ungdomsplanen inneholde vilkår om at domfelte skal oppholde seg på institusjon, eller motta annen behandling. Opphold på institusjon kan være nødvendig for å gi domfelte særlig faglig oppfølging innenfor ulike områder, samtidig som man får domfelte ut av sitt vanlige miljø.²⁷² Gjennomgangen av ungdomsplanene fra 2015 viser at flere av ungdommene er plassert i barnevernsinstitusjoner.²⁷³

Ved idømmelse av ungdomsstraff har retten allerede tatt stilling til om ungdommen bør sone straffen i frihet eller ikke. Det er derfor ikke en vurdering om straffens formål taler mot at lovbryteren oppholder seg i frihet som skal legges til grunn for eventuelt institusjonsplassering. Det avgjørende for å innta institusjonsplassering i planen er om det er til fordel for de

²⁶⁹ (Holmboe 2016).

²⁷⁰ Prop. 57 L (2013-2014) s. 92.

²⁷¹ NOU 2008: 15 s. 182.

²⁷² Prop. 57 L (2013-2014) s. 92.

²⁷³ (Fornes 2016) punkt 5.3.4.

domfelte.²⁷⁴ Dette vil først og fremst være et behandlende tiltak, men som ved rustiltak i punkt 5.3.2 kan det oppleves straffende av ungdommen.

4.4.2.7 Yte ikke-økonomisk kompensasjon

Ungdommen kan etter § 25 første ledd bokstav a bli ilagt å yte ikke-økonomisk kompensasjon til den fornærmede i saken. Økonomisk erstatning skal behandles i forbindelse med straffesaken i retten, eller i egen sivil sak.²⁷⁵

Den ikke-økonomiske kompensasjonen kan være arbeid, tjenester eller oppgaver for offeret i saken, som vasking eller hagearbeid.²⁷⁶ Slik kompensasjon skal både virke gjenopprettende ovenfor offeret, og ansvarliggjørende for gjerningspersonen.

Det er vanskelig å se for seg slik kompensasjon i saker vedrørende seksuallovbrudd. Gjenoppretting av offeret er et viktig element i straffereaksjonen, men det er sjeldent offer og gjerningsperson ønsker å omgås i ettertid etter seksuelle overgrep, ifølge psykologspesialist Lunde-Hanssen:

«Den kriminaliserte atferden kjennetegnes av å være grenseoverskridende. Når mennesker utsettes for grenseoverskridende atferd ønsker de fleste i etterkant å unngå gjerningspersonen og alt som minner om vedkommende»

Det blir også brukt mye ressurser på å styre gjenopprettende samtale for at disse skal være rehabiliterende for alle parter som er involvert, men denne kontrollen vil ofte mangle ved gjennomføring av en slik form for kompensasjon.²⁷⁷

4.4.2.8 Andre vilkår

I utarbeidelsen av ungdomsplanens vilkår skal det ifølge forarbeidene tas hensyn til siktedes individuelle behov og livssituasjon ved utarbeidelse av ungdomsplanen.²⁷⁸ Listen i konflikt-rådslovens § 25 er ikke uttømmende: «planen kan blant annet gå ut på at domfelte (...) skal:».

Formuleringen gir likevel uttrykk for at ikke hva som helst kan tas inn i planen. Der vilkårene er klart avgrenset av loven, vil ikke stormøtet kunne se bort fra disse under henvisning til «blant annet». Dette vil for eksempel ikke være anledning til å ha et vilkår om økonomisk

²⁷⁴ Prop. 57 L (2013-2014) s. 92.

²⁷⁵ Prop. 135 L (2010-11) s 118.

²⁷⁶ Prop. 135 L (2010-11) s 105.

²⁷⁷ Lunde-Hanssen, intervju (2018).

²⁷⁸ Prop. 57 L (2013-2014) s. 91-92.

kompensasjon når bestemmelsen begrenser muligheten i bokstav a) til ikke-økonomisk kompensasjon.

I gjennomgangen til Fornes finner man vilkår som å rydde rommet hver torsdag, eller ha en hyggelig aktivitet i måneden sammen med mamma.²⁷⁹ Ungdomskoordinator Olsen opplever at han har relativt vide rammer til å være kreativ ut fra ungdommens oppfølgingsbehov.²⁸⁰ Dette er både en av ungdomsstraffens styrker og svakheter – ungdomskoordinator har både store muligheter til å tilrettelegge for ungdommen, men også mye makt.

²⁷⁹ (Fornes 2016) punkt 5.3.1.

²⁸⁰ Olsen, intervju 2018.

5 Avsluttende betraktninger

Ungdomsstraff kan langt på vei sies å være en hensiktsmessig reaksjon for unge lovbrøyttere, også men det er likevel visse utfordringer knyttet til reglens utforming og anvendelse, som særlig blir satt på spissen ved alvorlige seksuallovbrudd.

Ungdomsstraffen ble utformet som et svar på FN's kritikk av måten Norge behandlet barn og unge lovbrøyttere på.²⁸¹ Regjeringen gjorde det i 2009 det til en klar målsetting om at barn ikke skal settes i fengsel,²⁸² og i ungdomsstraffen trådte i kraft 1. juli 2014 i Konfliktrådets regi.

Det sentrale i straffereaksjonen ble trukket frem som være å styrke den unges ressurser og vilje til å ta et oppgjør med egen kriminalitet. Ungdomsstraff skal være en strengere reaksjon enn påtaleunntatelse, samfunnsstraff og betinget fengsel.²⁸³ Det er ansvarliggjøringen som er det bærende elementet,²⁸⁴ men straff og behandling er også en del av gjennomføringen.²⁸⁵

En rettsdogmatisk analyse av ungdomsstraffens vilkår viser avveiningen mellom domstolens mulighet til å velge den beste straffereaksjon i den enkelte sak på den ene siden, og tydelige vilkår som ivaretar ungdommens rettssikkerhet og forutberegnelighet på den andre. En gjennomgang av rettspraksis viser at ungdomsstraff idømmes i svært alvorlige saker, så lenge straffereaksjon anses som den best egnede for ungdommen. Rettspraksis viser at helhetsvurderingen av hvilken straffereaksjon som skal anvendes er omfattende og sammensatt.

Grensen nedad mot mindre inngripende straffereaksjoner er knyttet opp mot «alvorlig eller gjentatt kriminalitet».²⁸⁶ Disse begrepene gir begrenset veiledning i hvor ungdomsstraffens nedre grense går, og er ment å ivareta domstolens valgfrihet i den enkelte sak. Et mulig alternativ til øvre strafferamme som grense for ungdomsstraff vil være å se hen til fengselsstraffen som ville blitt utmålt dersom ungdommen var over 18 år. Dette vil gi et klarere utgangspunkt for vurderingen, og samtidig ivareta hensynet til den enkelte ungdom.

Grensen oppad mot ubetinget fengsel beror på når «hensynet til straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet.»²⁸⁷ Tre ulike saker, som alle omhandler grove seksuallovbrudd, har vært oppe for Høyesterett siden 2016.²⁸⁸ Den viktigste forskjellen mellom sakene så langt ser ut til å ligge i lovbruddenes alvorlighetsgrad sett opp mot allmennpreventive

²⁸¹ FN's Barnekomité: 126, (2000).

²⁸² Prop. 135 L (2010-11) s 10.

²⁸³ Innst. Nr. 83 L s. 5.

²⁸⁴ Prop. 135 L (2010-11) s 105.

²⁸⁵ (Fornes 2016) punkt 2.

²⁸⁶ Straffeloven. § 52a b).

²⁸⁷ Straffeloven § 52 a d).

²⁸⁸ HR-2016-1364-A, HR-2016-1365-A og HR-2017-579-A.

betraktninger og med den alminnelige rettsfølelse. Hvor grensene går er enda ikke nøyaktig klarlagt, men Riksadvokaten har i sine oppdaterte retningslinjer fra 2017 kommet med retningslinjer for hvilke lovbrudd som normalt vil være for alvorlige til anvendelse av ungdomsstraff.²⁸⁹

Ungdomsstraff bygger på teorier om restorative justice,²⁹⁰ der blant annet den domfeltes samtykke står sterkt. Det er flere utfordringer knyttet opp til ungdommens samtykke i forbindelse med både idømmelse og gjennomføring av ungdomsstraffen. Den ene utfordringen ligger i rekkefølgen – ungdommen samtykker til ungdomsstraff før det er avklart hvilke vilkår som skal inngå i planen. Selv om god og riktig informasjon blir gitt forut for samtykke, kan det også tenkes at ungdommene ikke evner å forstå eller ta til seg informasjon om hva ungdomsstraff innebærer. Videre er forholdet til tilståelse fortsatt uavklart. Det er ikke krav til at ungdommen skal tilstå for å samtykke, men det lar seg vanskelig gjøre å bare samtykke så lenge ungdommen må stå inne for faktum som legges til grunn i dommen.

Grensen oppad mot ubetinget fengsel beror på når «hensynet til straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet.»²⁹¹ Tre ulike saker, som alle omhandler grove seksuallovbrudd, har vært oppe for Høyesterett siden 2016. Den viktigste forskjellen mellom sakene så langt ser ut til å ligge i lovbruddenes alvorlighetsgrad sett opp mot allmennpreventive betraktninger sammen med den alminnelige rettsfølelse. Hvor grensene går er enda ikke nøyaktig klarlagt, men Riksadvokaten har i sine oppdaterte retningslinjer fra 2017 kommet med retningslinjer for hvilke lovbrudd som normalt vil være for alvorlige til anvendelse av ungdomsstraff.²⁹²

Ungdomsstraffens kjennetegnes av et spenningsforhold mellom rehabilitering, ansvarliggjøring og straff, der de ulike hensynene ser ut til å vektes ulikt både i hensynene, vilkårene og ved gjennomføringen. I prosessene som gjennomføres i Konfliktrådet er det også pekt på flere problemstillinger knyttet til utformingen av loven. Den ene hovedproblemstillingen knytter seg til den manglende lovreguleringen av koordineringsgruppene, som gjør at det både er uavklart hvordan de skal brukes og at de kan være vanskelig å prioritere. Den andre omhandler den gjenopprettende delen av stormøte, som i praksis ofte avholdes et stykke ut i straffegjennomføringen, uten at loven åpner eksplisitt for utsettelsen.

²⁸⁹ Riksadvokaten (2017).

²⁹⁰ Prop. 135 L (2010-11) s. 105.

²⁹¹ Straffeloven § 52 a d).

²⁹² Riksadvokaten (2017).

Lovgivers intensjon er at ungdomsstraffen skal være en streng og krevende straffereaksjon, mens det i gjennomføringen er større fokus på de ansvarliggjørende og rehabiliterende delene av straffen. Det kan være vanskelig å peke på de straffende elementene i selve straffegjennomføringen, og det ser ut til å være en alvorlig utfordring ved å få straffen til å gjenspeile handlingens alvorlighetsgrad.

En deskriptiv fremstilling av ungdomsstraffens virkning viser at det oppstår flere utfordringer i gjennomføringen av straffereaksjonen, som ikke er i tråd med lovgivers intensjon. Det er til dels mangel på kontrollmekanismer ved gjennomføringen av ulike elementer i ungdomsplannene, til dels utfordringer knyttet til ulike muligheter på ulike geografiske steder.

Etter mitt syn er ungdomsstraff en straffereaksjon med stort potensiale for rehabilitering og behandling, men det er også fare for at reaksjonen ikke anvendes i tråd med lovgivers intensjon, og det er flere elementer som krever revisjon for at ungdomsstraffen skal nå sitt fulle potensial.

6 Litteraturliste

6.1 Lovgivning

- 1928 Lov 01. juni 1928 Lov om oppdragende behandling av unge lovbrytere (Arbeidsskoleloven).
- 1953 Lov 17. juli 1953 nr. 14 Lov om barnevern (Barnevernloven).
- 1981 Lov 22. mai 1981 nr. 25 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven)[Strpl.].
- 1986 Forskrift 22. oktober 1986 nr. 2373 Regler om personundersøkelse i straffesaker.
- 1991 Lov 15. mars 1991 nr. 3 Lov om megling i konfliktråd (Konfliktrådsloven).
- 1999 Lov 21. mai 1999 nr. 30 Lov om styrking av menneskerettens stilling i norsk rett (Menneskerettsloven).
- 1999 Lov 2. juli 1999 nr. 64 Lov om helsepersonell l.v. (Helsepersonelloven).
- 2005 Lov 20. mai 2005 nr. 28 Lov om straff (Straffeloven), [Strl.].
- 2014 Lov 20. juni 2014 nr. 49 Lov om konfliktrådsbehandling (Konfliktrådsloven).
- Barnekonvensjonen *Convention on the Rights of the Child, 20. november 1989.*

6.2 Forarbeider

- St.meld. nr. 104 (1977-78) *Om kriminalpolitikken.*
- Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) *Om lov om straff (straffeloven).*
- Innst. O. nr. 72 (2004-2005) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven).*
- St.meld. nr. 20 (2005-06) *Alternative straffereaksjonar overfor unge lovbytarar.*
- St.meld. nr. 37 (2007-08) *Straff som virker- mindre kriminalitet – tryggere samfunn.*
- NOU 2008: 15 *Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll.*
- Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning.*
- Prop. 135 L (2010-11) *Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff).*
- Innst. 83 L (2011-2012) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff).*
- Prop. 57 L (2013-14) *Lov om konfliktrådsbehandling (Konfliktrådsloven).*

6.3 Rettspraksis

6.3.1 Høyesterettspraksis

Rt. 1970 s. 1110

HR-2016-1364-A

HR-2016-01365-A

HR-2017-00579-A

6.3.2 Underrettspraksis

TOSLO-2014-178061

TINFI-2015-12676

TAUAG-2015-12143

TNETE-2016-1297

Trondenes tingretts dom av 19. mars 2018.

Lovdata. Søk på ungdomsstraff. (udatert), [Sisert 20.04.2017].

6.4 Rapporter

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2010). *Behandling av Norges fjerde rapport til FN om oppfølging av barnekonvensjonen. Avsluttende merknader fra FNs komité for barnets rettigheter*, januar 2010.

[\[https://www.regjeringen.no/contentassets/0fd2eb1efd3940409d7e036eabc63da8/q-1173binmat.pdf\]](https://www.regjeringen.no/contentassets/0fd2eb1efd3940409d7e036eabc63da8/q-1173binmat.pdf) [Sisert 23.04.2018].

Justis- og politidepartementet (2005-2008). *Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet*, 15.08.2005.

[\[https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/vedlegg/handlingsplan_sammen_mot_barne_ungdomskriminalitet.pdf\]](https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/vedlegg/handlingsplan_sammen_mot_barne_ungdomskriminalitet.pdf) [Sisert 23.04.2018].

Justis- og politidepartementets arbeidsgruppe (2011). *Økt bruk av konfliktråd*, 15.09.2011.

[\[https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/vedlegg/rapporter/konfliktraad_30092011.pdf\]](https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/vedlegg/rapporter/konfliktraad_30092011.pdf) [Sisert 23.04.2018].

Kripos (2016). *Seksuelle overgrep mot barn under 14 år*, august 2016.

[\[https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/seksuelle-overgrep-mot-barn-under-14-ar_web.pdf\]](https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/seksuelle-overgrep-mot-barn-under-14-ar_web.pdf) [Sisert 23.04.2018].

Nordlandsforskning (2016). *Stemmer «kartet» med «terrenget»? Underveisrapport fra en følgeevaluering av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging*, 20. oktober 2016.

[\[http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/1314816/Dokumenter/Rapporter/2016/NF%207-2016.pdf\]](http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/1314816/Dokumenter/Rapporter/2016/NF%207-2016.pdf) [Sisert 23.04.2018].

UN Committee on the Rights of the Child: Concluding observations of the Committee on the Rights of the Child NORWAY, CRC/C/15/Add.126 28 June 2000.

Velferdsforskningsinstituttet NOVA (2016). Rapport nr. 5/16. *Vold og overgrep mot barn og unge omfang og utviklingstrekk 2007-2015*, 1. juni 2016. [Sisert 23.04.2018].

6.5 Litteratur

6.5.1 Bøker

Andenæs, Johs. *Alminnelig strafferett*, 5. utg. ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Oslo, Universitetsforlaget, 2004.

Barbaree, Howard E. og Marshall, William L. *The Juvenile Sex Offender*. Guilford Press, 2008.

Eckhoff, Torstein. *Rettskildelære*, 5. utg. ved Jan E. Helgesen, Oslo, Universitetsforlaget, 2001.

Ericsson, Kjersti. *Forsømte eller forbryterske?: barnevern og kriminalitetskontroll i etterkrigstida*. Oslo: Gyldendal Forlag, 1996.

Ericsson, Kjersti. "Høneplukk og ravneblikk – om alternativer til straff for unge lovbytere." *I Straff i det norske samfunnet.*, av Espen Schaanning (red.). Oslo: Humanistisk Forlag, 2002.

Ingnes, Eili og Kleive, Helle. *I møte med unge overgripere*. Gyldendal Forlag, Oslo, 2011.

Johnstone, Gerry (red.) (2011): *A restorative justice reader – Text, sources, context*. London: Routledge

6.5.2 Artikler

Andersen, Per. "Lay mediators in the future." *Restorative justice – an international journal*, nr. 3 (2015) s.114-118.

- Fornes, Ingun. "Ungdomsstraffens første år: En undersøkelse av ungdomsstraffens anvendelsesområde og innhold i straffartens første år", *Tidsskrift for strafferett*, 03/2016, Volum 16 (2016) s. 238-280.
- Fornes, Ingun. "Bruk av samfunnsstraff overfor barn nye tendenser i Høyesteretts praksis", *Lov og rett*, 02/2012, Volum 51 (2012) s. 87-103.
- Holmboe, Morten (2014). «Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En oversikt og noen kritiske merknader», i *Tidsskrift for strafferett 04/2014 (Volum 14)*. s. 397-414.
- Holmboe, Morten. "Reelt og informert samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging", *Tidsskrift for strafferett*, 03/2016, Volum 16 (2016) s. 215-237.
- Holmboe, Morten. "Om «samfunnsnyttige oppgaver» i ungdomsplaner. Behov for reform?", *Tidsskrift for strafferett*, 01/2016, Volum 16 (2016) s. 3-7.
- Holmes, Oterholm og Sarmadawy (2017). "Rekordmange meldinger om seksuell trakassering i 2017." *VG*, 24. oktober 2017.
[\[https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/m7zP1/rekordmange-meldinger-om-seksuell-trakassering-i-2017\]](https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/m7zP1/rekordmange-meldinger-om-seksuell-trakassering-i-2017)[Sitert 18.01.2018].
- Ingenes, Eili og Birkhaug, Eli (2017). "Ungdom som forgriper seg seksuelt" *Veileder i BUP*, 1. juli 2017. [\[http://legeforeningen.no/Fagmed/Norsk-barne--og-ungdomspsykiatrisk-forening/Faglig-veileder-for-barne-og-ungdomspsykiatri/Del-3/kapittel-7-ungdom-som-lovbrytere/72-ungdom-som-forgriper-seg-seksuelt/\]](http://legeforeningen.no/Fagmed/Norsk-barne--og-ungdomspsykiatrisk-forening/Faglig-veileder-for-barne-og-ungdomspsykiatri/Del-3/kapittel-7-ungdom-som-lovbrytere/72-ungdom-som-forgriper-seg-seksuelt/)[Sitert 01.04.2018].
- Lucian E. Dervan og Vanessa A. Edkins. "The Innocent Defendant's Dilemma: An Innovative Empirical Study of Plea Bargaining's Innocence Problem", *Journal of Criminal Law and Criminology*, (2013) s. 42 flg.
- Lunde-Hanssen (2017). "Jeg har ennå ikke møtt et monster." *Dagbladet.no*, 13. februar 2017.
[\[https://www.dagbladet.no/kultur/jeg-har-enna-ikke-mott-et-monster/67024414\]](https://www.dagbladet.no/kultur/jeg-har-enna-ikke-mott-et-monster/67024414)[Sitert 15.04.2018].
- Riksadvokaten (2015). "Om ungdomsstraff, ungdomsoppfølging, oppfølging i konfliktråd – foreløpige retningslinjer", *Tidsskrift for strafferett*, 02/2015, Volum 15, (2015) s. 246-265.
- Steenbuch, Husøy (2017). "Millioner deler i sosiale medier at de har blitt utsatt for seksuell trakassering." *Aftenposten.no*, 17. oktober 2017.
[\[https://www.aftenposten.no/norge/i/oddaB/Millioner-deler-i-sosiale-medier-at-de-har-blitt-utsatt-for-seksuell-trakassering/\]](https://www.aftenposten.no/norge/i/oddaB/Millioner-deler-i-sosiale-medier-at-de-har-blitt-utsatt-for-seksuell-trakassering/)[Sitert 18.01.2018].

6.5.3 Rundskriv

- Kriminalomsorgen (2014). Rundskriv 6/2014. *Kriminalomsorgens rolle ved gjennomføring av ungdomsstraff*, 01. juli 2014.
- Riksadvokaten (2008). Rundskriv nr. 4/2008, *Konfliktråd*, 22. desember 2008.
[\[https://www.konfliktraadet.no/getfile.php/3804987.2268.bdbttrfaxx/Riksadvokatens+rundskriv+fra+2008.pdf\]](https://www.konfliktraadet.no/getfile.php/3804987.2268.bdbttrfaxx/Riksadvokatens+rundskriv+fra+2008.pdf)[Sitert 23.04.2018].
- Riksadvokaten (2017). Brev, *Ungdomsstraff – oppdaterte retningslinjer*, 09. august 2017.
[\[http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/11/Oppdateretretningslinjerungdomsstraff.pdf\]](http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/11/Oppdateretretningslinjerungdomsstraff.pdf)[Sitert 23.04.2018].

6.5.4 Nettsider

- Konfliktrådet. *KOG-koordineringsgruppen* (2. februar 2016),
[\[https://www.konfliktraadet.no/kog.372349.no.html\]](https://www.konfliktraadet.no/kog.372349.no.html) [Sitert 25.02.2018].

6.5.5 Intervjuer

Intervju, Tom Arild Olsen. Ungdomskoordinator ved Konfliktrådet i Østfold og Follo. 11. april 2018.

Intervju, Ethel Fjellbakk Wright. Leder for konfliktrådet i Østfold og Follo. 08. mars 2018.

Intervju, Christian Lunde-Hanssen. Psykologspesialist v/Sykehuset i Østfold. 20. februar 2018.